

**ENFLASYON, DEFLASYON
VE
DÖNGÜSEL POLİTİKALAR**

Dr. Emrah NOYAN

Kafka Kitap Kafe Yayınları

ENFLASYON, DEFLASYON VE DÖNGÜSEL POLİTİKALAR

Dr. Emrah NOYAN

ISBN: 978-605-74072-7-6

Yayınevi Sertifika No: 44306
Matbaa Sertifika No: 47865

Kafka Kitap Kafe Yayınları
Kınıklı Mah. 6061. Sokak No: 4/A
Pamukkale / DENİZLİ
Tel: 0 258 211 95 94 – 0 554 632 96 92

Matbaa

Sonçağ Yayıncılık Matbaacılık
Reklam San. ve Tic. LTD. ŞTİ.
İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı No:48/48-49
İskitler 06070 / ANKARA

Kitaptaki bilgilerin her türlü sorumluluğu yazarlarına aittir.

Bu Kitap T.C. Kültür Bakanlığından alınan bandrol ve
ISBN ile satılmaktadır. Bandrolsüz kitap almayınız.

Mart 2023

Kafka Kitap Kafe Yayınları

ÖNSÖZ

Akademik kariyerimin her aşamasında şahsımdan desteklerini esirgemeyen, her zaman doğruyu ve iyiyi öğretmeyi hedefleyen, akademik ve sosyal hayattaki duruşuyla yol gösteren ve hayatımın her alanında örnek aldığım saygıdeğer hocam Doç. Dr. Aylin İDİKUT ÖZPENÇE'ye sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Hayatımın her anında desteklerini şahsımdan esirgemeyen, bilgi birikimi ve deneyimleriyle yol gösteren kıymetli hocam Prof. Dr. Özay ÖZPENÇE'ye ve eğitim hayatımın başlangıcında bilgi ve deneyimleriyle hayatıma katkı sağlayan ve temel eğitimimi donanımlı bir şekilde almamı sağlayan ilkokul hocam Bekir ERDOĞAN'a teşekkür ederim.

Son olarak beni yetiştiren ve bu bugünlere getiren anneme ve babama, varlığıyla hayatıma anlam katan ve her zaman yanımda olan sevgili eşim Cansu BAŞKAN NOYAN'a ve hayatımıza girdiği andan itibaren motivasyonumun, azmimin ve başarılarımın kaynağı olan kıymetli oğlum Metehan NOYAN'a sonsuz teşekkürler.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	iii
İÇİNDEKİLER.....	v

BİRİNCİ BÖLÜM

ENFLASYON VE KAMU MÜDAHALESİ	1
1.1. Kavramsal Çerçeve de Enflasyon.....	1
1.2. Enflasyon Türleri.....	4
1.2.1. Talep Enflasyonu.....	5
1.2.2. Maliyet Enflasyonu	7
1.2.3. Yapısal Enflasyon.....	9
1.3. Enflasyonla Mücadelede Maliye Politikaları.....	11
1.3.1. Enflasyonla Mücadele Aracı Olarak Kamu Harcamaları	13
1.3.2. Enflasyonla Mücadele Aracı Olarak Vergi Politikası.....	17
1.3.3. Enflasyonla Mücadele Aracı Olarak Borçlanma Politikası.....	21
1.3.4. Enflasyonla Mücadele Aracı Olarak Bütçe Politikası.....	23

İKİNCİ BÖLÜM

DEFLASYON VE KAMU MÜDAHALESİ	27
2.1. Kavramsal Çerçeve de Deflasyon.....	27

2.2. Deflasyonla Mücadelede Maliye Politikaları	30
2.2.1. Deflasyonla Mücadele Aracı Olarak Kamu Harcamaları	32
2.2.2. Deflasyonla Mücadele Aracı Olarak Vergi Politikaları	35
2.2.3. Deflasyonla Mücadele Aracı Olarak Borçlanma Politikası	38
2.2.4. Deflasyonla Mücadele Aracı Olarak Bütçe Politikası	40

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DÖNGÜSEL POLİTİKALAR VE FİYAT İSTİKRARI	43
3.1. Döngüsel Politikalar	43
3.1.1. Modern Konjonktür Teorileri ve Döngüsel Politikalar	46
3.2. Ampirik Uygulama	58
3.2.1. Literatür Taraması	60
3.2.2. Veri Seti ve Yöntem	61
3.2.2.1. Wavelet Uyum Analizi	63
3.2.2.2. Wavelet Uyum Analizi Bulguları	66
Sonuç	73
Kaynakça	77

BİRİNCİ BÖLÜM

ENFLASYON VE KAMU MÜDAHALESİ

1.1. Kavramsal Çerçeve de Enflasyon

Enflasyon, teorik anlamda fiyatlar genel düzeyindeki sürekli artış olarak tanımlanmaktadır. Diğer bir ifadeyle ekonomideki mal ve hizmet fiyatlarının artmasıdır. Enflasyon, ülkedeki fiyatları yukarıya taşıdığı için aktörlerin gelirlerindeki değişim göz ardı edildiğinde doğal olarak aktörlerin alım gücüne zarar vermektedir. Ayrıca fiyatlar genel düzeyindeki geçici ya da tek seferlik artışlar enflasyon olarak tanımlanmaz. Enflasyonun varlığı için fiyatlar genel düzeyindeki artışın sürekli olması gerekmektedir. Benzer şekilde tek bir mal veya hizmet fiyatındaki artışlarda enflasyon değildir. Enflasyonun varlığı için mal ve hizmet fiyatlarının ağırlıklandırılması sonucu tespit edilen fiyatlar genel düzeyinin artması gerekmektedir.

Enflasyon, cari fiyat düzeyinde toplam arzın toplam talebi aşması olarak da ifade edilebilir. Bu bakış açısı daha çok Keynesyen iktisat tarafından kabul görmeye birlikte toplam talebin arzı aşması sonucu enflasyona dünya üzerinden birçok örnek bulunmaktadır (Özpençe, 2016: 183). Enflasyonun sebepleri açısından literatürde ki tanımlamalar farklılık içerebilmektedir. Nitekim bu

tanımlamalara bir örnek de Monetarist iktisat perspektifinden yapılabilir. Monetarist iktisat basit miktar teoremine göre enflasyon kavramını ele almıştır ve ekonomideki mal ve hizmet miktarından fazla bulunan para miktarının enflasyon oluşturmaktadır. Para miktarının fazla olduğu dönemlerde harcamalara bağlı fiyatlar artış gösterecektir (Steinhadt, 2011: 37-39). Dolayısıyla fiyat artışları süreklilik kazanırsa enflasyon meydana gelecektir. Ekonominin tam istihdamda olduğu bir durumda hangi aktörün gerçekleştirdiği önemsiz olmakla birlikte harcamalarda meydana gelen artış enflasyonla sonuçlanacaktır. Bu artış para arzındaki artıştan kaynaklandığı için para arzındaki artışın durdurulduğu noktada enflasyon da duracaktır. Klasik dikotomi temeline dayanan bu görüşe günümüzde ise esneklik kazandırılmıştır.

Klasik dikotominin bu bakış açısının kırılmasındaki en önemli bileşen ekonominin her zaman tam istihdam düzeyinde olmamasıdır. Ekonominin tam istihdam düzeyinde olmadığı ve eksik istihdamda olduğu göz önüne alındığında para arzındaki her artış enflasyonla sonuçlanmayabilir. Para arzındaki artış fiyatları eksik istihdam döneminde de yukarıya taşıyabilir fakat böyle bir ekonomik ortamda reel gelir ve üretim de artış gösterecektir. Dolayısıyla bu dönemlerdeki her fiyat artışı enflasyon ortaya çıkarmayabilir. Eksik istihdam döneminde para arzının artırılmasında ısrarcı olunursa enflasyonist baskılar meydana gelebilecektir. Keynesyen analizler

sonucunda bu şekilde yorumlanan enflasyon tam istihdam düzeyinde ise farklı bir şekilde ele alınmıştır (Loomis, 1998: 241-245). Nitekim tam istihdam düzeyinde enflasyonun tek sebebi para arzının artması olmayabilecektir. Böyle bir dönemde meydana gelecek toplam talep artışı da ekonomide doğrudan enflasyon oluşturacaktır.

Enflasyonu önemli kılan ve ekonomi ile ilgili literatürde yaygın bir tartışma alanına taşıyan etmenlerin başında şüphesiz aktörlerin alım gücüne zarar vermesi ve aşamalı olarak fakirleştirmesi yer almaktadır. Diğer taraftan kronik hale gelen ya da yüksek düzeyde seyreden enflasyon ekonominin diğer dinamiklerinde de bozulmalar meydana getirmektedir. Enflasyon önlenmediği takdirde ulusal para değer kaybetmeye başlamaktadır ve bu durum alım gücüne verdiği zarar vasıtasıyla refahı olumsuz etkilemektedir. Fiyat istikrarındaki bozulmalar şeklinde de ifade edilebilecek enflasyon ulusal paranın işlevlerine de zarar verebilir. Ulusal paranın değer biriktirme, mübadele ya da hesap birimi olma özellikleri enflasyondan olumsuz etkilenebilir.

Ulusal paranın enflasyon neticesinde zarar görmesi aktörlerin tüketim, tasarruf ya da yatırım gibi kararlarını da etkileyebilir. Ulusal paranın işlevi zarar gördüğünde aktörler yabancı para birimlerine ya da arsa ve gayrimenkul gibi gayrimenkul değerlere, otomobil ve beyaz eşya gibi dayanıklı tüketim mallarına veya altın ve gümüş gibi kıymetli madenlere yönelebilirler. Nitekim paranın işlevlerini tam olarak yerine getirebilmesi için fiyat istikrarı

son derece önemlidir ve enflasyon neticesinde bozulan tüketim, tasarruf ya da yatırım gibi kararlar makroekonomik dengeleri daha da olumsuz etkileyebilecektir. Sosyal kötülük olarak da tanımlanan enflasyon dış ticaret işlemlerini de etkilemektedir (Orphanides & Solow, 1990: 224-227). Ülke parasında meydana gelen değer kaybı ihracat açısından, hammadde ve ara malları ülke parası cinsinden satın alınabilen ürün grupları için, ülkeyi avantajlı konuma getirecektir. Kur cinsinden değer kaybı yaşandığı için ilgili ürünlerin daha düşük bedellere satılabileceği söz konusu olacağı için rekabet avantajı sağlanabilecektir. İhracat açısından bu olumlu etkiler söz konusu iken; ithalat açısından sonuçlar olumlu olmamaktadır. Kur cinsinden para değer kaybettiği için ithalat daha pahalı hale gelmektedir. Bu durumun ise iki ayrı etkisi söz konusudur. Tüketim ithal mallarındaki fiyat artışı tüketimi daralttığı için refah kaybı oluşturmaktayken; üretim ithal malları üretimi daralttığı için refahı azaltmakta ve kimi zamanda istihdamı olumsuz etkilemektedir.

1.2. Enflasyon Türleri

Enflasyon ortaya çıkış biçimleri ve kaynakları bakımından çeşitlilik gösterebilmektedir. Kimi zaman para arzı kaynaklı toplam talep miktarındaki artıştan meydana gelirken kimi zaman üretim maliyetlerinin artmasıyla meydana gelmektedir. Üretimde kullanılan girdiler, ithalat yoluyla temin edilmekteyse, uluslararası konjonktürdeki değişimlerden etkilenerek fiyatlar artış gösterebilmektedir.

Diğer taraftan enflasyonist süreçlerin mevcut olduğu dönemlerde mal ve hizmet fiyatları enflasyon beklentisinden ötürü artış gösterebilmektedir ve beklentiler de enflasyona yol açabilmektedir.

1.2.1. Talep Enflasyonu

Ekonomideki denge toplam talep ve toplam arzaya bağlı şekillenmektedir. Zaman zaman arz ve talep bileşenlerindeki değişim hızı birbirinden farklı olabilmektedir. Bu periyodun uzun zaman alması ise ekonomide birtakım sorunlara yol açabilmektedir. Nitekim toplam talepteki artış toplam arzdan daha yüksek gerçekleşirse bu durum mal ve hizmet fiyatlarının artışını da beraberinde getirmektedir. Fiyatlardaki artış süreklilik gösterirse bu durum enflasyon olarak gerçekleşmektedir. Keynesyen analizlerde bu durumun enflasyon oluşturması için bir diğer koşul ise toplam talepteki artışın tam istihdam düzeyinde gerçekleşmiş olmasıdır (Machlup, 1960: 127-128). Eksik istihdam düzeyindeki toplam talep artışı istihdama olumlu etki edeceği ve reel gelirleri artıracığı için bu dönemlerdeki her talep artışı enflasyona yol açmayabilir.

Talep enflasyonu oluşum şekli bakımında talepteki artıştan kaynaklanmaktadır ve bu durum süreklilik arz ettiğinde enflasyon ortaya çıkmaktadır. Tam istihdam düzeyinin üstünde kalan toplam harcamalar enflasyonist bir açık meydana getirmektedir. Bu enflasyonist açık harcamaların kısılması suretiyle giderilebilir. Diğer bir ifadeyle talep enflasyonunu önlemek için toplam talebin

kısılması gerekmektedir. Talepteki artış ise iki farklı şekilde meydana gelebilmektedir. Bunlardan ilki tam istihdam düzeyinde yaşanacak parasal genişlemelerdir. Parasal genişleme neticesinde ekonomideki para miktarında artış meydana gelecek ve harcamalar artış gösterecektir (Shapiro, 2022: 1-2). Diğeri ise Keynesyen iktisat odağında geliştirilmiş bir bakış açısıdır. Keynesyen iktisat harcamalardaki artışın her zaman parasal genişleme ile olmayabileceğini savunmaktadır. Toplam harcama bileşenlerine marjinal tüketim eğilimi, otonom harcamalar, vergiler ya da marjinal ithal eğilimi gibi hususlar da etki etmektedir. Dolayısıyla bu değişkenler de toplam harcamalardaki artışı tetikleyip müsebbibi olabilir (Noyan & Özpençe, 2021: 101-102).

Talep enflasyonu konusundaki bir diğer önemli husus ise gelişmiş ve gelişmemiş ülkeler açısından ayırım yapılması gerektiğidir. Keynesyen analizler neticesinde tanımlanan enflasyonist açık, tam istihdam düzeyini aşan harcama düzeyidir (Frish, 1977: 1303). Gelişmiş ülkeler ve gelişmemiş ülkeler nezdinde tam istihdam düzeyi farklılık içerebilecektir. Bir diğer ifadeyle gelişmiş ülkelerde sermaye kıtlığı bulunmamakta ve toplam arz sınırı emek faktörünün tam istihdam edilmesini ifade etmektedir. Gelişmemiş ülkelerde ise sermaye kıtlığı söz konusudur ve toplam arz sınırı bile eksik istihdam içerebilmektedir. Çünkü sermaye kıtlığı taam kapasite gelir sınırından tam istihdama olanak vermemektedir. Dolayısıyla talep

enflasyonu teorik olarak gelişmiş ülkeler için geliştirilmiş denilebilir.

1.2.2. Maliyet Enflasyonu

Maliyet enflasyonu, üretim süreçlerinde kullanılan girdilerin maliyetlerindeki artış neticesinde mal ve hizmet fiyatlarında meydana gelen artış sonucunda gerçekleşmektedir. Bir ekonomide girdi maliyetleri içsel değişkenlerden etkilenebileceği gibi dışsal değişkenlerden de etkilenebilir. Dolaylı vergiler, faiz haddinin yükselmesi ya da cari ücret düzeyi içsel değişkenlere örnek gösterilebilir. Üretim faktörlerinin daha pahalı hale gelmesi doğrudan üretim maliyetlerini etkileyerek mal ve hizmet fiyatlarını yukarıya taşıyabilecektir. Diğer taraftan faiz haddindeki artış sermaye stokundaki ilave değişimleri daha maliyetli kılacaktır ya da vergi yüklerinin yükselmesi de maliyetleri yukarıya taşıyabilecektir. Ekonomideki bu ayarlamalar kimi zaman üretim maliyetlerini ve dolayısıyla enflasyonu tetikleyebilecektir. Kimi zamanda üretimde kullanılan girdiler ithalat yoluyla sağlanıyor olabilir ve küresel konjonktürdeki fiyat artışları üretim maliyetlerini yukarıya taşıyabilecektir (Throop, 1968: 79-80).

Maliyet enflasyonu oluşum biçimi açısından para arzından kaynaklanmadığı gibi para arzının artırılması kimi zaman çözüm bile olabilmektedir. İktisatçıların bir kısmı maliyet artışlarının talep artışı kaynaklı olmadığı için her zaman enflasyon oluşturmayacağını savunmaktadır. Talep kaynaklı olmadığı için maliyet artışları istihdamı olumsuz etkileyecektir fakat enflasyonu tetiklemeyecektir. Üreticiler

açısından bir kriz olarak da değerlendirilen bu enflasyon süreçlerinde mal ve hizmet fiyatlarının daha yüksek düzeyde satılması üreticiler nezdindeki krizin çözümü olmaktadır. Talepte reel bir artış söz konusu değilse keza krizin ötesine geçilemeyecek ve fiyatlar artış göstermeyecektir. Para arzını artırmak bu noktada devreye girerek üreticilerin krizini çözebilecektir. Mal ve hizmetlerin daha yüksek fiyattan satılması için parasal genişleme yapılmakta, üreticiler nezdindeki kriz çözülmekte ve dolaylı olarak bir enflasyon ortaya çıkmaktadır (Ttonchi, 2011: 460).

Maliyet enflasyonunun oluşum sebeplerinden birisi de piyasada tam rekabetin olmamasıdır. Monopol ve oligopol yapılar girdi maliyetlerindeki artışı doğrudan tüketicilere yansıtılabilmektedir. Kimi zamanda üreticilerin yüksek kar elde etme güdüsü maliyet enflasyonunu tetikleyebilmektedir. Bunların dışında beklenen enflasyon da maliyet enflasyonuna neden olabilmektedir. Girdi fiyatlarındaki artış beklentisi üreticileri fiyatları yukarıya taşımaya zorlayabilmektedir ya da parasal genişlemeler bu beklentilere göre gerçekleştirilebilmektedir. Elbette ki tüm bu değişkenler ilgili ürünün talebine de bağlıdır. Zorunlu mallarda fiyatların yansıtılması daha kolay olduğu için bu ürün gruplarında maliyet enflasyonu daha hızlı gerçekleşmektedir (Janger, 2010: 52-53).

Maliyet enflasyonunun ekonomide vuku bulması, bir diğer ifadeyle maliyetlerdeki artışların enflasyona dönüşmesi talepteki etkiye bağlıdır. Maliyet itişli fiyat

artışları talep tarafından karşılık bulduğunda ekonomide hissedilir bir enflasyona dönüşecektir. Maliyetlerdeki artış müdahale edilmediğinde üretici kesimi zor durumda bırakmakta ve istihdam olumsuz etkilenmektedir. Maliyet artışlarının enflasyona dönüşmesindeki en temel sebeplerden birisinin genel ekonomiye zarar vermesinden ötürü kamu kesiminin müdahalesidir. Nitekim istihdam düzeylerinde yaşanacak ciddi sorunlar genel ekonomiye zarar vereceği için bu sorunun çözülmesi için kimi zaman talep kamu tarafından, para arzı artışı ya da otonom harcamalardaki artış gibi politikalarla, desteklenmektedir.

1.2.3. Yapısal Enflasyon

Enflasyonun müsebbiplerine göre bir ayırım söz konusu olduğunda bu ayırımı keskin sınırlarla çizmek kolay değildir. Teknik olarak ortaya çıkış biçimleri farklılık içeren enflasyon etkileri bakımından önemli bir fark gözetmemektedir. İkinci Dünya Savaşı dönemindeki dinamikler neticesinde meydana gelen enflasyon bir nevi kronik hale gelmişken; 1960'lı yıllarda sanayileşmiş ülkelerde gözlemlenen düşük düzeydeki enflasyon "sürünen enflasyon" olarak literatüre geçmiştir. Diğer taraftan 1970'li yıllarda meydana gelen petrol krizi maliyetlerin itildiği ve talebin sürüklendiği bir enflasyonu gün yüzüne çıkarmıştır ve "yeni enflasyon" olarak tanımlanmıştır. Bahsi geçen bu enflasyon türlerine karşı yaklaşım kimi zaman ülkenin gelişmişlik düzeyine göre de farklılık içermiştir. Örneğin az gelişmiş ülkeler İkinci

Dünya Savaşı dönemlerinde meydana gelen enflasyonu kalkınmanın bir aracı olarak değerlendirmiştir.

Enflasyonun oluşum biçemlerine ve türlerine yönelik bir başka bakış açısı da yapısal enflasyon olarak literatüre geçmiştir. Enflasyona yönelik Monetarist iktisat ile 1950'li yıllarda başlayan fikir ayrılığı farklı bir enflasyon tanımlanmasını literatüre katmıştır. Latin Amerika ülkelerinde ortaya çıkan yapısalci yaklaşım enflasyonun temel gerekçesini ve enflasyonu ivmelendiren süreci ayırma tabii tutmuştur. Yapısalcılara göre enflasyonun müsebbibi talep artışını karşılayamayan üretilimdir. Bu durumun gerekçeleri ise fiyat mekanizmasındaki aksaklıklardır. Şöyle ki piyasa aksaklıkları fiyat mekanizmasının etkinliğini bozmaktadır ve dolayısıyla böyle bir yapıda dengesizlik ve istikrarsızlıklar kaçınılmazdır (Mueller, 1965: 1-7). Böyle bir ekonomik kondisyonda hızlı büyüme oranlarının yakalanmak istenmesi, ekonomi de enflasyona yol açacaktır. Enflasyonist süreci genişleten ya da bir diğer ifadeyle enflasyonu hızlandıran unsur ise talepteki değişime arzın uyum sağlayamamasıdır. Bir diğer ifadeyle arz esnekliğinin düşük olmasıdır.

Yapısalci yaklaşım bir ekonomideki enflasyonun sorunun müsebbiplerini dış ticaretteki dengesizlikler, darboğazlar, piyasa aksaklıkları ya da ekonomik kurumların yetersizliği gibi sebeplerle açıklamışlardır. Bu yaklaşımın en önemli katkısı şudur ki ekonomideki bu sorunlar giderilmedikçe enflasyon kronik hale gelecek ve

çözümüne ulaşmayacaktır. Enflasyonla mücadele edilmek isteniliyorsa öncelikle yapısal sorunlar giderilmeli daha sonra enflasyonist süreci genişleten ya da enflasyonu ivmelendiren hususlar gözden geçirilmelidir. Çünkü parasal genişlemeler enflasyonun sebebi değil enflasyonu hızlandıran bir değişkendir (Baer, 1967: 7-12).

1.3. Enflasyonla Mücadelede Maliye Politikaları

Enflasyonun müsebbibi her zaman parasal genişlemeler olsa bile talepteki değişimler fiyatlara doğrudan etki edeceği için maliye politikaları enflasyonla mücadele de kullanılabilir. Elbette ki politik olarak para ve maliye politikalarındaki harmonizasyon, enflasyonla mücadelenin başarılı olması için son derece önemlidir. Nitekim ekonomilerdeki ekonomik istikrarsızlıklarla mücadelede en önemli politikalarından birisi maliye politikalarıdır. Maliye politikaları toplam talebe doğrudan etki etmekle birlikte enflasyonla mücadele için kullanımı ya da tercihi kimi zaman zor olabilmektedir. Bir ekonomideki amaçlar silsilesinde maliye politikasının enflasyonla mücadele için kullanımı diğer amaçları zedeleyebilmektedir. Bir diğer ifadeyle bir tezatlık meydana gelebilmektedir.

Enflasyonun ortaya çıkış biçimleri ve ülkelerin içerisinde bulunduğu ekonomik dinamikler de kimi zaman enflasyonla mücadeleyi zorlaştırabilmektedir. Nitekim gelişmiş ülkeler haricinde birçok ekonomide enflasyonla birlikte bütçe açıkları da gözlemlenmektedir. Ülkelerin istihdam düzeyleri farklı olabileceği gibi sermaye

kıtlığından, yapısal sorunlara kadar birçok değişken enflasyonu ve dolayısıyla enflasyonla mücadeleyi etkilemektedir. Bunların yanı sıra para politikası ile uyum içermeyen maliye politikası müdahaleleri enflasyon ya da enflasyonist süreci ortadan kaldırsa bile ekonomik göstergeler istikrarlı bir seyir almaktan uzak kalabilecektir (Sims, 2011: 48-49). Çünkü enflasyon faiz, döviz ya da para arzından etkilenen bir değişkendir. Toplam talebe yapılan müdahale mal ve hizmet fiyatlarını aşağıya çekse bile enflasyona sebep olan yapısal etmenler değiştirilmediği ya da bu alanlara müdahale edilmediği takdirde istikrar kalıcı olmayacaktır.

Konu maliye politikası açısından ele alınmış olmakla birlikte maliye politikasının bu alandaki birtakım araçları toplam talebi ve dolayısıyla enflasyonu etkileyebilecektir. Bunlar harcama politikası, vergi politikası ve bütçe politikası olarak sıralanabilir. Bu politikaların enflasyonla mücadele de başarılı olmasının birtakım koşulları vardır. Şöyle ki enflasyon, toplam talebin toplam arzı aşması ya da talepteki artışın arzdaki artıştan daha yüksek olması olarak gerçekleşmişse harcamaların kısılmasına yönelik politikalar kısa dönemde enflasyonla mücadelede etkin olacaktır. Uzun dönemde etkin olabilmesi ise toplam talebin kısılması için politika üretilirken uzun dönemde arzı artırıcı politikalara da yer verilmesi koşuluna bağlıdır (Rother, 2004: 8-11).

Enflasyon toplam talep ve toplam arz kaynaklı değilse, bir diğer ifadeyle üretim maliyetlerindeki artış neticesinde

fiyatlar yukarıya taşınıyorsa harcamaların kısılması yönündeki politikalar her zaman olumlu sonuçlar vermeyebilecektir. Bunların yanı sıra piyasa aksaklıkları, döviz darboğazları ya da birtakım yapısal sorunlar neticesinde enflasyon meydana gelmekteyse yine harcamaları kısmak kesin çözüm olmaktan uzak kalabilecektir. Enflasyonla mücadelede önemli olan temel unsur enflasyonun kaynağının net bir şekilde tespit edilmesidir. Bunun yanı sıra kararlı olunması gerekmektedir çünkü politik süreçlerde kamu harcama bileşenlerinin bir kısmının kısılmasından kaçınma olabilmektedir.

1.3.1. Enflasyonla Mücadele Aracı Olarak Kamu Harcamaları

Enflasyon şişkinlik ya da fazlalık olarak değerlendirilebilir. Toplam talepteki daralmalar ekonomideki bu şişkinliği giderebilecek etkin bir araçtır. Toplam talep ekonomideki aktörlerin harcama bileşenlerinden meydana gelmektedir. Bu aktörlerden birisi şüphesiz kamu kesimidir ve kamu harcamaları talep yaratan işlemlerdir. Kamu harcamalarının bir yönü de çarpan etkisiyle kendisinden daha fazla etki oluşturabilmesidir (Phelps, 1973: 69-71). Reel ve transfer harcamaları bakımından çarpan etkisi farklı olmakla birlikte finansmanı göz önüne alınmadığında etkileri çarpandan dolayı kendisinden daha yüksektir. Kamu harcamalarının bu özelliği enflasyon dönemlerinde bir avantaj olarak karşımıza çıkmaktadır. Kamu

harcamalarında meydana gelecek bir düşüş kendi büyüklüğünden daha fazla talebi kısacaktır.

Maliye politikası ve enflasyon ilişkisi esasen harcamaların kısılması temeline dayanmaktadır. Kamu harcamaları Pigou'nun ayırımına göre ele alındığında reel ve transfer harcamaları olarak iki şekilde tasnif edilebilir (Pigou, 1947: 19). Reel harcamalarda kendi içerisinde cari harcamalar ve yatırım harcamaları olarak iki formda ele alınabilir. Gerçekleştirilme amaçları bakımından ve etki alanları bakımından ayrışma gösteren bu harcama kalemlerinin enflasyona etkileri de farklılık içermektedir.

Cari ve yatırım harcamaları esasen mal ve hizmet alımına yönelik gerçekleştirilmektedir. Faydaları bakımından farklılık içeren bu harcamalardan cari harcamalar kamu hizmeti sunulurken gerçekleştirilen harcamalardır. Dolayısıyla bu harcamalardan kısa dönemde vazgeçilmesi çok mümkün olmayacaktır. Cari harcamaların önemli bir kısmının personel gideri olduğu da göz önüne alındığında enflasyonist baskının ya da enflasyonun olduğu dönemlerde personele aktarılan ücretin enflasyonun altında olması çok doğru olmayacaktır ki keza bu adalet ilkesine de ters düşmektedir. Diğer taraftan cari harcamalar bir bütün olarak değerlendirildiğinde nüfus artışı da göz önünde tutulduğunda eğitim ya da sağlık gibi hizmetlerin kısılması mümkün olmamaktadır.

Yatırım harcamaları ise anti-enflasyonist politikaların izlendiği dönemlerde en fazla düşüş yaşayan harcama kalemi olarak karşımıza çıkmaktadır. Cari harcamaların

kısılmasındaki teknik engeller yatırım harcamalarının kısılmasını daha cazip hale getirmektedir. Elbette ki yatırım harcamalarından vazgeçmek ya da ertelemek, bir diğer ifadeyle yatırım projelerinden vazgeçmek ya da ertelemek ekonomideki diğer amaçları zedeleyebilecektir. Bu amaçların başında ise şüphesiz ekonomik büyüme gelmektedir. Dolayısıyla kimi zaman enflasyonla mücadele tercihi zor olabilmektedir (Terzi & Oltulular, 2006: 1-3). Diğer taraftan kamu kesiminin yatırım harcamalarına ağırlık vermesi ekonomide kıt olan kaynakların kullanımını da kamu kesimine aktarmaktadır. Bu durum beraberinde kimi zaman özel sektörün yatırım alanlarını daraltabilmektedir. Bu açıdan ele alındığında enflasyon dönemlerinde yatırım harcamalarının kısılması politik olarak destek bulabilecektir.

Transfer harcamaları ise herhangi bir mal ve hizmet karşılığı olmadan gerçekleştirilen harcamalardır. Diğer bir ifadeyle kamu kesimi bu harcamalarla nihai bir ürün ya da bir üretim faktörü satın almaz. Bir nevi sermaye aktarımı olan bu harcamalar kamu kesimine ait olan varlığın ekonomideki diğer aktörlere aktarılmasıdır. Dış borç faiz ödemeleri, kamu kurumlarına yapılan yardımlar ve sosyal transferler bu harcamanın bileşenleridir. Sosyal transferler daha çok gelir dağılımındaki çarpıklıkları gidermek için gerçekleştirilen harcamalardır. Emekli, dul ve yetim aylığı gibi ödemeleri içeren bu transferlerin kısılması sosyal olumsuzluklar meydana getirebilecektir (Bedir, 2001: 26-28). Diğer taraftan enflasyonun aktörlerin alım gücünü

düşürdüğü göz önüne alındığında bu harcamaların enflasyonla mücadelede etkin kullanılması çok mümkün olmamaktadır. Alım gücü zayıflayan ve zaten gelir grubu düşük kesime yapılan bu ödemelerin enflasyon dönemlerinde artırılması bile doğru olabilecektir.

Mali ve iktisadi transferler ise sırasıyla kamu kurumlarına yapılan yardımlar ve kamu iktisadi teşebbüsleri zararları için yapılan aktarımlardır. Bu harcamalar yapısı gereği fiyat artışını önlemek ya da maliyetleri düşük tutmak gibi amaçlarla da gerçekleştirilebilir. Nitekim kamu kesimi sosyal fayda amacıyla üretimde bulunmaktadır ve karlılık ön planda değildir. Dolayısıyla bu harcamalardaki kısmalar başka sorunları da beraberinde getirebilecektir. Bu harcama kalemlerine yönelik uzun dönemli politikalar daha etkin olacaktır. Şöyle ki verimlilik artışları neticesinde bu harcama kalemlerinin toplam harcamalardaki payı düşürülebilir.

Enflasyon, üretim maliyetlerindeki artış neticesinde meydana geldiğinde ise arzdaki daralmaları gidermede transfer harcamaları etkin bir araç olabilecektir. Ekonomideki üretim kapasitesinin artırılması için üretim süreçlerine mali yardımlar gerçekleştirilebilir. Keza maliyet enflasyonu döneminde yaşanan en önemli sorun hammadde ya da üretim mallarında darboğazlar ya da maliyet artışları söz konusudur ve bu yardımlar bu sorunları kısa vadede çözmeye yardımcı olabilecektir. Maliyetlerdeki artışın arzdaki baskısı bu yardımlar ile

giderilerek maliyet enflasyonunun talep baskısı daraltılıp enflasyonun kendisi ya da ivmelenmesi önenebilecektir.

Transfer harcamaları, mal ve hizmet alımı olmadan gerçekleştirildiği için doğrudan tüketime gitmektedir. Dolayısıyla enflasyonu artırıcı etkisi bakımından oldukça önemlidir. Fakat yapısı itibariyle bu harcamalardan özellikle sosyal transferleri kıstak oldukça güçtür (Bedir, 2001: 26-28). Bunların yanı sıra günümüzde sosyal refah devleti anlayışının yaygınlık kazandığı da göz önüne alındığında bu harcamalardaki düşüşten ziyade bütçe içerisindeki paylarının arttığı bile söylenebilir. Kamu harcama bileşenleri ele alındığında enflasyonla mücadelede her bir harcama kalemi teknik olarak etkin olmakla birlikte yatırım harcamaları haricindeki bileşenlerin kısılmasının çok kolay olmadığı görülmektedir.

1.3.2. Enflasyonla Mücadele Aracı Olarak Vergi Politikası

Enflasyonla mücadelede maliye politikası araçlarından birisi de vergiler olarak karşımıza çıkmaktadır. Toplam talebin toplam arzı aştığı enflasyon dönemlerinde kısa dönemde önemli olan efektif talebin kısılmasıdır. Vergiler bu açıdan efektif talebi kısımda etkin bir rol oynamaktadır. Nitekim vergiler etkileri bakımından oldukça geniş bir yelpazeye sahiptir. Dolayısıyla enflasyonla mücadele dönemlerinde vergiler bir yandan enflasyonla mücadeleyi gerçekleştirirken bir yandan de enflasyonun yol açtığı gelir adaletsizliğini de giderebilecektir. Enflasyon dönemlerinde düşük gelir gruplarının üzerindeki yük, diğer bir ifadeyle

refahlarındaki kayıp dengeli bir veri sistemi ile giderilebilecek ya da etkileri azaltılabilecektir. Yeni vergi kaynaklarının vergilendirilmesi, lüks tüketimin vergilendirilmesi ya da vergi bilincinin artırılması gibi uygulamalar bir yandan efektif talebi düşürecekken bir yandan da sosyal kötülük olarak etkilerini hissettiren enflasyonun gelir dağılımında meydana getirdiği bozulmaları düzenleyebilecektir.

Vergilere ilişkin bir diğer hususta vergilerin etkilerinin ne olacağıdır. Şüphesiz ki enflasyonla mücadele için bile olsa yüksek oranda vergilemeler aktörlerin üretim, yatırım ya da tasarruf kararlarını etkileyebilecektir. Ve vergilerin en yaygın iki etkisi olan ikame etkisi ve gelir etkisi gün yüzüne çıkabilecektir. İlave alınan vergiler ya da marjinal vergi yükündeki artışlar önceki gelir düzeyinin korunması için mükellefleri daha çok çalışmaya iterek gelir etkisi meydana getirebileceği gibi, mükellefleri boş zamanı tercih etmeye de sevk ederek ikame etkisini meydana getirebilir (Atkinson & Stiglitz, 2015: 27-28). Dolayısıyla bir ekonomide enflasyonla mücadelede vergiler kullanılacaksa bu etkilerin önceden tahmin edilmesi gerekmektedir.

Enflasyonla mücadele aracı olarak vergi türlerinin hemen hemen hepsi etkilidir denilebilir. Çünkü her bir ilave vergi harcanabilir geliri azaltacağı için efektif talepte düşüş meydana getirecektir. Enflasyonla mücadele hangi vergi türlerinin ilave vergiye konu olacağı ise parlamento ve hükümetler tarafından belirlenmektedir. Fakat teorik olarak unutulmamalıdır ki geniş tabanlı vergiler

enflasyonla mücadele de daha etkin bir araç olabilecektir. Daha geniş bir kitlenin harcanabilir gelirini azalttığı için bu vergi kaynakları daha anti-enflasyonisttir (Feldstein, 1983: 28).

Enflasyonla mücadelede dolaylı ya da dolaysız vergilere verilecek ağırlık ise ülkelerin içinde buldukları ekonomik koşullara göre de şekillenmektedir. Sermaye açığı bulunan ve tasarruf-yatırım ilişkisinin optimum düzeyde olmadığı ülkelerde doğrudan vergilere başvurmak diğer ekonomik sorunları da beraberinde getirebilecektir. Dolayısıyla özellikle gelişmekte olan ülkelerde enflasyon dönemlerinde gelişmekte olan ülkeler daha çok dolaylı vergi kaynaklarından ilave vergi uygulamasına gidilmektedir. Sermaye açığı sorunu olmayan ve tasarruf-yatırım ilişkisinin optimum düzeyde olduğu ekonomilerde ise enflasyonla mücadele için ülkenin vergi yapısı önem arz etmektedir. Çünkü bu ülkelerde kalkınma sağlandığı için vergi yapıları doğrudan vergilerin ağırlıklı olduğu bir sistemi içerebilmektedir. Bu yapıya sahip ülkelerde doğrudan vergi kaynaklarına ilave vergi yükü enflasyonla mücadeleyi daha başarılı kılabilir.

Vergilerin enflasyon üzerindeki düşürücü etkisi türlerine göre de farklılık içermektedir. Gelir üzerinden alınan vergiler ile harcama vergileri etkileri bakımından farklı olacaktır. Gelir vergisinin şüphesiz anti-enflasyonist bir etkisi söz konusudur. Bunun yanı sıra artsan oranlı tarifelere yer verilen bir vergi olması sebebiyle maliye politikası araçları arasında önem arz etmektedir.

Tarifelerde değişim olmadığı varsayıldığında gelir düzeyindeki her artış ilave vergiye tabi olmaktadır ve bu durum talebi kısıcıcı etki oluşturmaktadır (Aaron, 1976: 193). Otomatik stabilizatör görevi gören bu vergilerde stopaj uygulaması da enflasyonun ivmelenmesini önleyen bir görev görmektedir.

Harcamalar üzerinden alınan vergiler ise daha geniş tabana yayıldığı için etki alanı daha yaygın olmaktadır. Dolayısıyla bu vergiler gelir üzerinden alınan vergilere nazaran enflasyon dönemlerinde daha başarılı kabul edilmektedir. Çünkü gelir üzerinden alınan vergilerin bir kısmı tasarruflara dayanabilmekte iken, bu vergiler doğrudan harcamalar üzerinden alındığı için toplam talebi doğrudan düşürmektedir (Engin, 2010: 112). Diğer taraftan servet üzerinden alınan vergilerin anti enflasyonist özelliği oldukça düşüktür. Ekonomide bilfiil harcamaya dönüşmediği için bu v ergilerin etkisi düşük olmakla beraber, aktörlerin harcama potansiyelini artırdığı için efektif talebi kısımda hiç etkisi yok denilemez.

Enflasyonun üretim maliyetleri kaynaklı olduğu bir ekonomide ise vergiler efektif talebi kısmının yanı sıra tedarik sorunu yaşanan ya da arzı daraltan diğer alanları teşvik edebilecek bir yapıya da sahiptir. Bu alanlarda uygulanacak vergi indirimleri bir nevi teşvik görevi görerek arzdaki daralmaları azaltabilecektir. Dolayısıyla talep üzerindeki baskılarda bir düşüş meydana getirerek maliyet enflasyonunu azaltabilecektir.

1.3.3. Enflasyonla Mücadele Aracı Olarak Borçlanma Politikası

Kamu kesimi zaman zaman bütçe açıklarının finansmanı için, büyük çaptaki yatırımların finansmanı için ya da hazinenin nakit denkliği için borçlanmaya başvurabilmektedir. Bunların yanı sıra Keynesyen iktisadın öğretileri ile ekonomik konjunktürde maliye politikası aracı olarak da başvurulan bir araç haline gelmiştir ve günümüzde birçok ekonomi tarafından olağan bir kamu geliri olarak kabul edilmektedir (Erbeyin & Özpençe, 2014: 736). Gereğesi ne olursa olsun borçlanma bir dizi etkileri de beraberinde getirmekte ve ekonomideki makroekonomik değişkenleri doğrudan ya da dolaylı olarak etkileyebilmektedir.

Enflasyonun parasal bir olgu olduğu yönü dikkate alındığında enflasyon dönemlerinde likiditede bir fazlalık söz konusu olacaktır. Diğer taraftan toplam arzın toplam talebi aştığı dönemlerde de benzer bir durum söz konusudur. Borçlanma enflasyonla mücadele aracı olarak ele alındığında borçlanma ile istenilen amaç bu fazla olan likiditenin piyasadan çekilmesidir. Fakat borçlanma faiz, vade, borç yönetimi, borç senedinin ihraç kaynağı gibi birtakım bileşenleri bünyesinde bulundurmaktadır. Teorik olarak kamu kesiminin borçlanmayı artırması ekonomideki likiditeyi kısacağı için enflasyonu düşürücü bir etki meydana getirecektir (Bhattarai vd., 2014: 94).

Borçlanmanın ekonomideki fazla olan likiditeyi azaltma etkisi borç alınan tarafa göre de şekillenebilecektir.

Hanehalkı ve firmalardan borçlanılması bu aktörlerin elindeki fazla likiditeyi piyasadan çekeceği için enflasyonla mücadele için etkin bir borçlanma yöntemidir. Nitekim hanehalkı ve firmalar devlet iç borçlanma senetlerini satın alarak harcanabilir gelirlerini azaltacaklardır (Niemann vd., 2013: 1099). Dolayısıyla efektif talep düşecek ve borçlanma anti enflasyonist bir etki meydana getirecektir. Borçlanmaya taraf olan kesim kurumsal tasarruf sandıkları da olabilir. Bu tür kurumlardan yapılacak borçlanma da hanehalkı ve firmalardan yapılacak borçlanmaya benzer bir etki meydana getirebilecektir. Nitekim borçlanılan kesim ticari bankalar ya da Merkez Bankası olduğunda süreç biraz karmaşık işlemektedir.

Ticari bankalar ekonomide dolaşımdaki paranın hızını kullanarak, bir diğer ifadeyle paranın sistemde nakit yerine finansal kuruluşlar nezdinde dolanmasının sunmuş olduğu bir avantaj doğrultusunda kaydi para yaratan kurumlardır. Dolayısıyla ticari bankalardan yapılan borçlanmanın enflasyonla mücadelede ne tür bir etki oluşturacağı bankanın hangi kaynaklardan borç verdiğiyle bağlıdır. Bankalar ellerinde bulundurdukları fonların tamamını kredi olarak açmazlar ve bir kısmını atıl olarak tutarlar. Dolayısıyla devlet iç borçlanma senetleri bu atıl sermaye ile satın alınmışsa ekonomide efektif talebi azaltıcı bir etki meydana gelmeyebilir (Demir & Sever, 2008: 173-174). Fakat kredi taleplerinin yüksek olduğu ve atıl sermayenin kredi olarak kullanılması planlanan bir dönemde bu

kurumlardan borçlanması efektif talebi düşürmede etkili olabilecektir.

Merkez Bankası bankaları ise para basma tekeline sahip kurumlardır. Bu kurumlardan borçlanması durumunda ilgili devlet iç borçlanma senedi para basılması suretiyle satın alınacağı için ekonomideki likidite artış gösterecektir. Enflasyonla mücadele bir yana enflasyonu artırıcı bir etki meydana getirecektir. Dolayısıyla enflasyon dönemlerinde Merkez Bankalarından borçlanmak doğru bir politika olmayacaktır (Tatlıyer, 2016: 2).

Enflasyonla mücadele için borçlanmaya başvurulmasındaki temel amaç ekonomide fazla olan likiditeyi çekmektedir. Fakat borçlanılan kaynak aktif fonlardan gerçekleştirilmezse borçlanma etkin bir politika olmayacaktır. Dolayısıyla enflasyona borçlanma ile müdahale edilmek isteniliyorsa aktif fonlardan borçlanma yapılmalıdır. Enflasyon üretim maliyetlerindeki artış neticesinde gerçekleşiyorsa aktif fonlar piyasadan çekilerek, arzın artırılması için kullanılabilir. Dolayısıyla üretim maliyetlerindeki artış neticesinde meydana gelecek talep baskısı azaltılabilir ve enflasyon düşürülebilir.

1.3.4. Enflasyonla Mücadele Aracı Olarak Bütçe Politikası

Bütçe dengesi birçok makroekonomik değişkene etki edebilmektedir. Bu etki alanlarından birisi de enflasyon olarak karşımıza çıkmaktadır. Bütçe denklğine ilişkin temelde üç farklı teori mevcuttur. Bu teoriler geleneksel bütçe teorisi, devri bütçe teorisi ve telafi edici bütçe teorisi

şeklindedir. Geleneksel bütçe teorisi, klasik iktisatçıların savunduğu yıllık denklige odaklanan bütçedir. Kamu harcamalarının ve kamu gelirlerinin yıllık olarak denkligini savunan bu görüş, bütçenin açık vermesine ve açık verdiğinde de borçlanmaya gidilmesine karşıdır. Devri bütçe teorisi ise Keynesyen iktisat temeline dayanan bir teoridir ve bütçede yıllık denklige odaklanmaz. Konjonktürel denkligi öne çıkartarak bütçenin konjonktir devresi süresinde, yaklaşık 7-10 yıl, denkligini savunur. Dolayısıyla zaman zaman açık verilebilir ve bu açık diğer yıllarda telafi edilebilir. Son olarak telafi edici bütçe teorisi ise mali anlamdaki denklige, diğer bir ifadeyle kamu harcamaları ve kamu gelirleri denkligine hiçbir zaman diliminde odaklanmaz. Mali denklik yerine ekonomik denklige önem vermektedir. Ekonomik denklik ile kart edilen arz ve talep dengesini sağlayacak şekilde bütçenin optimize edilmesidir.

Birçok ekonominin tercih ettiği bütçe teorisinin telafi edici bütçe teorisi olduğu dikkate alındığında enflasyonla mücadelede bütçe etkin bir araç olabilecektir. Elbette ki bütçenin kamu harcamaları ve kamu gelirlerine ilişkin bir kanun ya da cetvel olduğu unutulmamalıdır. Diğer taraftan bütçe belirli bir şekilde optimize edilirse enflasyonu düşürücü etki meydana gelebilecektir. Enflasyon dönemlerinde bütçe uygulamaları üç şekilde ele alınabilir. Bunlar bütçe giderlerini azaltmak, bütçe gelirlerini artırmak ya da daha küçük ve denk bir bütçe uygulanmasıdır.

Teknik olarak ilk iki uygulama beraberinde bütçe fazlası oluşturacaktır.

Enflasyon dönemlerinde bütçenin fazla vermesi, ekonomideki toplam talebi kısımcı bir etki meydana getirecektir. Nitekim bütçe giderlerinin kısılması, çarpan etkisiyle birlikte toplam talebi düşürücü bir etki meydana getirecektir. Diğer taraftan bütçe gelirlerinin artırılması da benzer bir etki meydana getirecektir. Toplam talepteki düşüş ise mal ve hizmet fiyat artışıındaki ivmelenmeyi azaltabilecektir. Diğer taraftan daha küçük bir bütçe uygulanması da bir önceki yıla nazaran harcamaların kısılması anlamına gelmektedir ve enflasyonla mücadele de etkin olabilecektir. Fakat bu uygulama her zaman başarılı olmayabilir ya da mümkün olmayabilir.

Enflasyonla mücadele yöntemleri elbette ki çeşitlilik içerebilecektir. Yukarıda yer verilen politikaların dışında fiyat kontrolleri, gelirler politikası, vergi temelli gelirler politikası, tavan fiyat uygulaması ya da birtakım regülasyonlar gibi enflasyonla mücadele edilebilecek kamu politikaları mevcuttur. Hangi politikalara başvurulursa başvurulsun önemli olan enflasyonun gerekçelerinin net bir şekilde tanımlanması ve kalıcı çözümlerin üretilmesidir. Nitekim kronik hale gelen enflasyon ekonomi politikalarının etkisizliğine kadar uzanan birçok olumsuzluğu ortaya çıkarabilecektir.

İKİNCİ BÖLÜM

DEFLASYON VE KAMU MÜDAHALESİ

2.1. Kavramsal Çerçeve Deflasyon

Ekonomide denge denildiğinde akla ilk gelen unsur toplam arz ve toplam taleptir. Toplam arz ve toplam talepteki değişimler kimi zaman toplam arzın sınırından uzaklaşmaya yol açabilecektir. Bu dönemlerde tam istihdam ve fiyat istikrarını bünyesinde barındıran ekonomik istikrardan uzaklaşılacaktır. Bu yeni denge kimi zaman geçici bir durumken kimi zaman kalıcı bir hale gelebilmektedir ve ekonomiye kamu müdahalesi zorunlu olabilmektedir. Arz ve talep özelinde meydana gelecek şoklar her zaman ekonomideki mal ve hizmet fiyatlarını yukarıya taşımaz. Kimi zaman arz ve talepte yaşanan şoklar mal ve hizmet fiyatlarını aşağı yönde harekete zorlar ve deflasyon adı verilen bir ekonomik sorun ortaya çıkar.

Deflasyon kavramsal olarak toplam arzın toplam talebi aşması ya da arzdeki artışın talepteki artıştan yüksek olması olarak ifade edilebilir. Üretimin bol olması ekonomi dengesi açısından her zaman olumlu bir durumu ortaya çıkarmayabilir. Taleple desteklenmeyen üretim beraberinde fiyatların düşmesine yol açar ve istihdam özelinde problemler meydana gelmeye başlar. Şöyle ki arz talebi aştığında ilave üretimin olmamasının yanı sıra mevcut

üretimde küçülmeye gidilir ve üretim faktörlerinin üretim süreci dışında kalması söz konusu olur. Dolayısıyla ekonomide bir deflasyon (durgunluk) meydana gelir. Belirli bir sektörde durgunluk yaşanmaktaysa buna iktisat biliminde resesyon adı verilirken mal ve hizmet fiyatlarındaki düşüş tüm sektörlerde gerçekleşiyorsa bu durum deflasyon olarak adlandırılır (Fleckenstein vd., 2017: 2720-2721).

Deflasyonun ortaya çıkardığı önemli sorunlardan birisi ekonominin istihdam kapasitesinin düşmesi ve fiili milli gelirin buna bağlı olarak azalmasıdır. Dolayısıyla piyasada meydana gelen deflasyon, piyasa da çözümü gerçekleşmeyecekse, kamu kesimi müdahalesi ile giderilmelidir. Deflasyon her zaman kendiliğinden dengeye gelmeyecek bir sorundur. Bu durumun sebebi istihdam, faiz, üretim ve tüketim arasındaki karmaşık bağıntıdan kaynaklıdır. Nitekim 1929 yılında yaşanan Büyük Buhran hem deflasyonun hem de piyasada kendiliğinde çözülemeyen bir deflasyonist sürecin örneğidir.

1929 Büyük Buhran sonrasında gün yüzüne çıkan Keynesyen iktisat, deflasyon dönemlerinde yaşanan sorunu ve neden kamu müdahalesi gerektiğini karmaşık bağıntıyı açıklayarak yeni bir iktisadi akım başlatmıştır. Keynes'e göre istihdamda meydana gelen bir artış her zaman reel ücretleri artıracaktır. Fakat reel ücretlerde meydana gelen her artış kendi büyüklüğünde tüketimi artırmayacaktır. Marjinal tüketim eğilimi neticesinde reel ücretlerdeki artışın bir kısmı tasarruf olarak tutulacaktır. Dolayısıyla

harcamaya dönüşmeyen gelir ilave üretimi kendi büyüklüğü kadar tetiklemecektir ve özellikle efektif talebin yetersiz olduğu dönemlerde üretim yapma isteği ile tüketim isteği arasında bir uyum sorunu meydana gelecektir (Palley, 2008: 167-168). Diğer taraftan üretim süreçlerine ya da firmalara yapılacak her ilave sermaye, verimliliğini her zaman artırmayacaktır. Sermayenin marjinal verimliliği belirli bir seviyeden sonra düşüş gösterecektir. Tüm bu karmaşık bağıntı ele alındığında bir ekonomide tam istihdam, özel bir durumu ifade etmektedir. Ekonomiler, kendiliğinden tam istihdama ulaşamayacağı gibi ulaşıldığı dönemlerde de bu seviyenin korunması için kamu müdahalesi gereklidir.

Deflasyon dönemlerinde, toplam arzın toplam talebi aşmasıyla esasen efektif talep yetersizliği meydana gelmektedir. Dolayısıyla deflasyon dönemlerinden çıkılması için efektif talebin artırılması gerekmektedir ve yukarıdaki bağıntı dikkate alındığında kamu müdahalesi olmadan bu sürecin giderilmesi kolay görünmemektedir. Diğer taraftan deflasyonun sebebi yanlış uygulanan para politikalarından da kaynaklanabilecektir. Dolayısıyla deflasyonla mücadele de etkili olacak tek politika maliye politikası değildir. Dahası günümüz dışa açık ekonomilerinde deflasyonun önlenmesi ya da etkilerinin azaltılması için her iki politikanın eşanlı ve harmonizasyon içerisinde yürütülmesi gerekmektedir.

2.2. Deflasyonla Mücadelede Maliye Politikaları

Ekonomide en önemli denge unsurlarından birisi şüphesiz toplam arz ve toplam taleptir. Arz ve talep dengesinde meydana gelen bozulmalar beraberinde fiyat istikrarsızlığını getirecektir. Bu istikrarsızlıklardan birisi de enflasyonun tersi olarak nitelendirilebilecek olan deflasyondur. Deflasyonun müsebbipleri arasında para arzındaki sorunlar, arz ve talep arasındaki uyumsuzluk ya da para ve maliye politikaları arasındaki uyumsuzluk yer alabilir. Dolayısıyla deflasyonla mücadele için para ve maliye politikalarının uyum içerisinde ve doğru bir şekilde yürütülmesi gerekmektedir (De Grauwe, 2009: 3-5). Nitekim her iki politika da toplam arz ve toplam talebe doğrudan etki edebilecektir.

Deflasyonun olduğu bir ekonomideki arz ve talep uyumsuzluğu neticesinde milli gelirden daralmalar, istihdamda düşüşler ve dış ticaret dengesinde bozulmalar gibi sorunları da beraberinde getirir. Deflasyonist bir sürece müdahale edilmezse bu süreç derinlik kazanmaya başlayabilir. Deflasyonist süreç derinleştikçe duraklama, daralma, depresyon ve ağır ekonomik bunalım gibi aşamaları meydana getirebilir. Dolayısıyla kamu kesimi bu süreçlerde genellikle aktivist bir politikayı tercih ederek ekonomiye müdahalede bulunur (Ahearne vd., 2002: 23-26).

Deflasyon sorunun çıkış noktası toplam arz ve toplam talep arasındaki dengesizliktir. Bu dengesizlik toplam arzın toplam talebi aşması ya da toplam arzdaki artışın toplam

talepteki artıştan yüksek olması olarak ifade edilebilir. Deflasyon dönemlerindeki arzı kıstamak teknik olarak maliyet içerdiği ve çok mümkün olmadığı için bu süreç arzı karşılayacak talep oluşturularak yönetilir. Toplam talep düzeyinin artırılması ya da talepteki artış hızının artırılması deflasyonla mücadeledeki önemli politikalarlardır. Toplam talep elbette ki para politikalarından etkilenecektir fakat çalışma odağına maliye politikasını aldığı için konuya bu açıdan bakılacaktır.

Maliye politikalarının birtakım araçları toplam talep düzeyine etki edebilecektir. Toplam talep bileşenleri esasen bir ekonomideki aktörlerin harcamalarından oluşmaktadır. Bu aktörlerden birisi de kamu kesimidir ve kamu harcamaları doğrudan ve dolaylı olarak toplam talebe etki edebilecektir. Kamu harcamaları, ekonomiye kaynak enjekte ettiği için ekonomide birtakım unsurları harekete geçirerek kendisinden daha büyük bir etki meydana getirecektir. Bu durumun müsebbiplerinden birisi paranın dolanım hızıdır ve ekonomide meydana gelen bu hareketlilik deflasyonla mücadelede toplam talebi artırdığı için etkin olabilecektir (Yılmaz & Şahin, 2020: 25-26).

Toplam harcamalara ve dolayısıyla toplam talebe etki eden başka değişkenler de mevcuttur. Bunlardan birisi aktörlerin harcanabilir geliridir. Kamu kesimi vergi politikalarıyla aktörlerin harcanabilir gelirini kısıtlayıcıdır. Deflasyon dönemlerinde vergilerde yapılacak bir indirim yine toplam harcamaları ve dolayısıyla toplam talebi artırabilecektir. Kimi zamanda alternatif kamu gelirleriyle

bu süreç yönetilir. Dolayısıyla deflasyonla mücadelede maliye politikaları etkin olabilecektir ve deflasyonun meydana getireceği durgunluk, daralma ya da depresyon gibi sorunlar çözüme kavuşturulabilecektir.

2.2.1. Deflasyonla Mücadele Aracı Olarak Kamu Harcamaları

Deflasyon dönemlerindeki en önemli sorun şüphesiz toplam talebin toplam arzı karşılayacak düzeyde olmamasıdır. Dolayısıyla deflasyonla mücadele de en etkin yollardan birisi toplam talebin artırılmasıdır. Kamu kesimi kimi zaman doğrudan müdahale etmeden bu süreci otomatik stabilizatörlere bırakabilmektedir. Otomatik stabilizatörler deflasyon dönemlerinde kendiliğinden devreye girerek deflasyonist etkileri azaltmaktadır fakat her zaman yeterli düzeyde olmayabilir. Dolayısıyla otomatik stabilizatörlerin yeterli olmadığı dönemlerde toplam talebin artırılması için kamu harcamaları devreye girebilmektedir.

Kamu harcamaları, deflasyonla mücadele için en etkin araçlardan birisidir. Bu durumun sebebi kamu harcamalarının çarpan etkisiyle kendisinden daha fazla harcama artışı ve dolayısıyla toplam talep artışı meydana getirmesidir. Deflasyon dönemlerindeki en önemli sorunlardan birisi milli gelir ve istihdam seviyelerindeki düşüştür. Kamu kesimi harcama gerçekleştirerek, satın alma gücünü hanehalkı ve firmalara aktarır ve milli gelir düzeyi ve istihdamdaki düşüş azalır. Kamu harcamalarının bileşenleri de deflasyonla mücadele açısından son derece önemlidir çünkü kamu kesimi gerekçesi ve etkileri

bakımından birbirinden farklı olan harcamaları bünyesinde bulundurmaktadır (Mastromatteo vd., 2015: 336-337).

Kamu harcamaları cari, yatırım ve transfer harcamaları bileşenleri olarak ele alınırsa her bir harcama türü etkileri bakımından farklılık gösterecektir. Dolayısıyla deflasyonist sürece bu harcama bileşenlerinin etkilerinin ayrı ayrı tespit ve tayin edilmesi gerekmektedir. Kamu hizmetlerinin sunulması için gerçekleştirilen cari harcamaların önemli bir kısmı personel giderlerinden meydana gelmektedir. Deflasyon dönemlerinde bu harcamaların artırılması toplam talebi doğrudan etkileyecektir. Özel sektörden mal ve hizmet alımı gerçekleştirecek bu harcamalar bir yandan da personel giderleri içerdiği için kamu çalışanlarının marjinal tüketim eğilimleri ölçüsünde toplam talebi artıracaktır. Dolayısıyla cari harcamaların artırılması deflasyon dönemlerinde etkili bir harcama kalemidir.

Bir diğer harcama bileşeni ise yatırım harcamalarıdır. Yatırım harcamalarının iki önemli boyutu vardır ki bunlardan birisi özel sektörden mal ve hizmet alımı içermesidir. Diğeri ise ekonomide ilave istihdam sağlamasıdır. Deflasyon dönemlerinde ekonomide iki önemli sorun meydana gelmektedir. Bunlardan birisi toplam talep yetersizliği iken diğeri de deflasyonist sürecin derinleşmesiyle beraber meydana gelen istihdamdaki düşüştür. Deflasyonun ekonomide meydana getirdiği bu etkiler ele alındığında yatırım harcamalarının bu dönemde artırılması deflasyonla mücadele etkin bir araçtır. Fakat yatırım harcamalarının niteliği de önemlidir. Yatırım

harcamaları arzı bol olan mal ve hizmetler nezdinde gerçekleştirilirse deflasyon üzerindeki etkinliği daralma gösterecektir. Diğer taraftan ekonomide deflasyon olgusunun azaldığı dönemlerde kamu kesimi özel sektörün üretimde bulunacağı alanlardan yavaş yavaş çekilmeye başlamalıdır (Turan & Gül, 2002: 31-33).

Transfer harcamaları nitelik bakımından doğrudan bir mal ya da hizmet alımı içermeyen harcamalardır. Diğer bir ifadeyle kamu kesimine ait kaynakların ekonomideki aktörlere karşılıksız aktarımıdır. Bunların yanı sıra transfer harcamaları diğer harcamalara nazaran çok esnek bir yapıya sahip değildir. Bünyesinde emekli, dul ve yetim aylığı, sübvansiyonlar, bursalar ve borç faiz ödemeleri olduğu dikkate alındığında bu harcamaların konjoktüre göre köklü değişimler yaşamayacağı aşikardır. Transfer harcamaları doğrudan mal ve hizmet alımı içermediği için aktarılan kesimin marjinal tüketim eğilimine göre ekonomiye kazandırılacaktır (Öker, 2013: 14-15). Diğer taraftan bu harcamaların finansmanı da göz önüne alındığında ekonomideki net etkisi en fazla kendisi kadar olacaktır. Tüm bunlara rağmen deflasyon dönemlerindeki sorunlar için transfer harcamalarına başvurulabilir. Deflasyon dönemlerinde meydana gelen işsizlik, milli gelirdeki düşüş ya da depresyon gibi olumsuzluklar gelir dağılımında adaleti bozucu olabilecektir. Sosyal dengenin sağlanması için kişilere sosyal transferler gerçekleştirilebilir.

Kamu harcama bileşenleri tümüyle dikkate alındığında deflasyonla mücadele için bu harcamaların önem arz ettiği görülmektedir. Nitekim deflasyon neticesinde yaşanan olumsuzluklara müdahale edilmediğinde bu sorunlar kalıcı olabilmektedir ya da şiddetleri artabilmektedir. Kamu harcamalarının çarpan etkisi piyasada bir canlanma meydana getirerek toplam harcamaları ve dolayısıyla toplam talebi artırabilecektir ve dolayısıyla piyasa koşullarında meydana gelen efektif talep yetersizliği giderilebilecektir.

2.2.2. Deflasyonla Mücadele Aracı Olarak Vergi Politikaları

Deflasyonla mücadelede maliye politikasının etkin araçlarından birisi de vergiler olarak karşımıza çıkmaktadır. Toplam arzın toplam talebi aştığı dönemlerde en önemli sorunlardan birisi efektif talep yetersizliğidir. Efektif talepteki bu sorunun giderilmesi için vergiler etkin bir araç olabilecektir. Nitekim vergiler özellikle harcanabilir geliri doğrudan etkileyeceği için toplam talebin artırılmasında önemli bir rol oynamaktadır. Deflasyon dönemlerinde toplam harcamaları artırmak için vergi oranlarında indirimle gidilmesi toplam harcamaları ve dolayısıyla toplam talebi artırabilecektir.

Vergilerin etkileri iki boyutta ele alınabilir. Çünkü vergi gerçek kişilerin yanı sıra firmalara da bir yük oluşturmaktadır. Dolayısıyla bir vergi indirimi gerçek kişilerin harcanabilir gelirlerini artırırken, firmalar açısından vergilerin etkileri biraz karmaşıktır. Vergi

indirimleri firmalardaki vergi yüklerini aşağıya çekerek mal ve hizmet fiyatlarının düşmesini ve dolayısıyla arz ve talep arasındaki uyumsuzluğu giderebilecektir. Bir yandan da emek faktörü üzerindeki vergilerin azaltılması istihdama olumlu katkı sağlayabilecektir. Nitekim deflasyon dönemlerinde en önemli sorunlardan birisi milli gelirin düşmesiyeğin diğeri de istihdamdaki daralmadır.

Deflasyon dönemlerinde sıklıkla uygulama alanı bulan vergi indirimleri hanehalkı ve firmaların harcanabilir gelirlerini artırmakta ve firmaların yatırım kararları olumlu etkilenebilmektedir. Vergi indirimleri firmaları yeni yatırım kararı almaya ve yeni alanları üretime açmaya sevk edebilecektir. Diğeri taraftan vergi indirim, istisna ya da muafiyet gibi uygulamalar ekonomideki kısa dönemli canlanma neticesinde çarpan etkisiyle toplam talebi daha da yukarıya taşıyabilecektir. Burada önemli olan husus deflasyona ilişkin beklentilerdir. Yatırımcılar deflasyonist sürecin daha da derinleşeceğini bekliyorsa vergi indirimleri her zaman beklenen etkililikte olmayabilir (Öncel, 2012: 112-113).

Vergi indirimleri yoluyla toplam talebin artırılması ve deflasyonist sürecin giderilmesi birtakım şartlara bağlıdır ki bunlardan birisi deflasyonun nasıl ortaya çıktığıdır. Örnek olarak deflasyonist baskı bir ya da birkaç sektör kaynaklıysa özellikle bu sektörlerde vergi indirime gidilmesi daha etkin olacaktır. Diğeri taraftan vergiler yansıtılabilen değişkenlerdir. Dolayısıyla hangi vergilerin ve ne oranda indirim gerçekleştirileceğinin net bir şekilde

tespit edilmesi gerekmektedir. Genel olarak vergi türleri de deflasyonla mücadele de etkileri bakımından farklılık içerebilecektir.

Deflasyonla mücadelede etkili bir vergi şüphesiz kişisel gelir vergisidir. Kişisel gelir vergisinde gerçekleştirilecek bir indirim doğrudan mükelleflerin harcanabilir gelirlerini artıracaktır. Kişisel gelir vergisi genellikle toplumdaki mükelleflerin tamamı için geçerli olan artan oranlı bir tarife yapısına sahiptir. Gelir düzeyi yüksek olan kesimlerin marjinal tüketim eğilimlerinin diğer gelir grubundaki bireylere göre daha düşük olduğu göz önüne alındığında vergi indirimleri gerçekleştirilirken düşük ve orta gelir grubunda yer alan bireylerin vergi oranlarının aşağıya çekilmesi daha etkin olabilecektir. Çünkü marjinal tüketim eğiliminin yüksek olduğu bu gelir grupları elde ettikleri vergisel avantajları doğrudan harcamaya dönüştürecek ve efektif talep yetersizliğinin giderilmesinde daha etkin olacaktır (Can, 2003: 70-71).

Harcamalar üzerinden alınan vergilerin deflasyonla mücadele etme kabiliyeti karmaşık bir bağıntıya sahiptir. Bu vergilerde gerçekleştirilecek bir indirim her zaman efektif talebi artırmayabilir. Bu durumun temel gerekçesi harcama vergilerinde gerçekleştirilecek bir indirimin fiyatlara her zaman yansımamasıdır. Harcamalar üzerinden alınan vergilerde bir indirim gerçekleştirildiğinde üreticiler bu indirimi fiyatlara yansıtmazlarsa ilave bir gelir bile elde edebilir. Dolayısıyla harcama yapacak kesimde bir canlılık meydana gelmedikçe efektif talep sorunu ortadan

kalkmayacaktır. Diğer bir ifadeyle harcamalar üzerinden alınan vergilerdeki indirimin başarılı olması için bu indirim oranı kadar fiyatların aşağıya çekilmesi gerekmektedir. Kamu kesimi fiyat indirimini zorunlu kılarak bu olası sorunu çözebilecektir fakat bu sefer de fiyat oluşumuna doğrudan müdahaledir ve uygulanması genellikle tercih edilmez.

Bir ekonomide deflasyon dönemlerinde hangi vergilerde indirim yapılacağı elbette ki ülkenin dinamiklerine göre farklılık arz edecektir. Deflasyona sebep olan unsur, dolaylı vergi ve doğrudan veri dağılımı ya da sermaye açığı gibi etmenlerle birlikte değerlendirilmeli ve doğru vergi türleri özelinde indirim gerçekleştirilmelidir. Diğer taraftan servetler üzerinden alınan vergilerde yapılacak bir indirimde kişi ve firmaların harcanabilir gelirini artıracığı için deflasyonla mücadelede etkili olabilecektir.

2.2.3. Deflasyonla Mücadele Aracı Olarak Borçlanma Politikası

Deflasyon dönemlerinde en önemli sorunun efektif talep yetersizliği olduğu bilinmektedir. Keynesyen iktisadın öğretileri doğrultusunda borçlanma ekonomideki efektif talep yetersizliğini gidermede kullanılabilecek etkin bir araçtır. Deflasyon dönemlerinde toplam arz toplam talebi aştığı için ekonomide atıl bulunan fon oldukça fazladır. Dolayısıyla atıl haldeki bu fonlar kamu müdahalesi nezdinde ekonomiye kanalize edilebilirse yeniden canlanma sağlanacaktır. Bu her zaman

borçlanmayla gerçekleştirilmek zorunda değildir ve kamu kesimi özendirme faaliyetlerinde bulunarak da kısmen de olsa sağlayabilir (Şeker, 2006: 78-79). Borçlanmaya ilişkin önemli olan ise aktif fonların yerine atıl fonların tespit edilip bu fonlardan borçlanma sağlanmasıdır. Elbette ki borcun kaynağı ilgili fonun aktif bir fon olup olmadığı hakkında bilgi içerecektir.

Deflasyon dönemlerindeki en önemli sorunun efektif talep yetersizliği olduğu dikkate alındığında bu dönemlerde hanehalkı ve firmalardan borçlanmak en yanlış borç kaynağı olacaktır. Nitekim bu aktörlerin harcamalarındaki daralma neticesinde yaşanan deflasyon sorunu bu aktörlerin elindeki fonların borç olarak alınmasıyla daha da derinleşecektir. Çünkü bu aktörlerden borçlanma harcanabilir gelirlerini daha da aşağıya çekecektir ve toplam talep daha da düşecektir.

Deflasyon dönemlerinde ticari bankalardan borçlanması ise ilgili kuruluşların hangi fon kaynaklarından borçlanmanın gerçekleştirileceğine göre farklı etkiler meydana getirecektir. Bankaların atıl fonlarından yapılan borçlanma, aktif kaynaklardan yapılacak borçlanmaya göre daha az talebi azaltıcı etki meydana getirecektir. Tüm bunların yanı sıra deflasyon dönemlerinde Merkez Bankalarından borçlanması toplam talebi olumlu etkileyecektir. Borçlanma neticesinde para basılması söz konusu olacak ve ekonomideki para miktarındaki artışla beraber harcamalar artacak ve efektif talep yetersizliği giderilebilecektir.

Deflasyon dönemlerinde gerçekleştirilecek borçlanmada dikkat edilmesi gereken bir diğer önemli konu ise borcun vadesidir. Nitekim borç belirli bir anapara ve faiz yükümlülüğünü beraberinde getirmektedir. Borcun vadesi kısa tutulduğunda deflasyonist etkinin henüz geçmediği bir ekonomide anapara ve faiz ödemesi aktörleri faiz kazancı elde etmek için harcama yapmaktan uzak tutabilecektir. Elbette ki burada dikkat edilmesi gereken bir diğer hususta borçlanılan kesimdir ve vade buna göre de şekillendirilmelidir.

2.2.4. Deflasyonla Mücadele Aracı Olarak Bütçe Politikası

Deflasyon dönemlerinde meydana gelen efektif talep yetersizliğini gidermek için bir taraftan kamu harcamaları artırılırken bir taraftan da vergilerde indirimde gidilmektedir. Dolayısıyla bu iki uygulama bütçedeki harcamaları artırırken aynı zamanda bütçe gelirlerini de azaltmaktadır. Dolayısıyla deflasyon dönemlerinde bütçenin açık vermesi kadar doğal bir sonuç yoktur. Elbette ki bu dönemin hükümetinin bir tercihi olmakla beraber deflasyonla mücadele için şarttır.

Ekonomide toplam arzın toplam talebi aşması sonucu ortaya çıkan deflasyon beraberinde milli gelirden düşüş ve istihdamda daralma gibi sorunları da beraberinde getirmektedir. Bu sorunların giderilmesi için toplam talebin artırılması gerekmektedir. Toplam talebin arzı yakalayamamasına sebep olan unsur piyasa koşulları olduğu için bu sorunu çözecek mercii kamu kesimidir ve

kamu kesimi ekonomideki sorunları gidermek için harcama yapacak ve vergi indirimleri uygulayacaktır. Dolayısıyla bütçe açık verecektir. Bu dönemlerde denk bütçe uygulamaları deflasyonu önlemeyeceği gibi deflasyonist süreç zaman içerisinde ivmelenebilecektir.

Deflasyonist dönemlerde en etkin bütçe teorisi telafi edici bütçe teorisidir. Telafi edici bütçe teorisine göre ekonomideki arz-talep uyumsuzluğunu gidermek için bütçe kimi zaman fazla kimi zamanda açık verebilir. Elbette ki ekonomideki deflasyon sorunu giderildiğinde, bir diğer ifadeyle canlanma yaşandığında bütçe daha fazla açık vermemelidir. Deflasyonla mücadele yöntemleri elbette ki çeşitlilik olarak fazladır. Yukarıdaki politikaların dışında birtakım regülasyonlar, destekleme ve özendirme faaliyetleri de yürütülebilir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DÖNGÜSEL POLİTİKALAR VE FİYAT İSTİKRARI

3.1. Döngüsel Politikalar

Döngüsel politikaların temelini ekonomideki konjonktür dalgalanmaları oluşturmaktadır. Konjonktür teorisi ise ekonominin içinde bulunduğu iki farklı durumda ekonomik göstergelerdeki değişimi inceleyen bir teoridir. Ekonomi canlanma veya duraklama döneminde olabilmektedir. Canlanma dönemi neticesinde refah, duraklama dönemi neticesinde ise daralma oluşacaktır. Teorinin temel varsayımı canlanma döneminde ekonomik göstergelerin artış içermesi ve daralma döneminde ise ekonomik göstergelerin düşüş yaşamasıdır. Bu durumun gerekçelerinin ortaya koyulması konjonktür dalgalanmalarının olumsuz etkilerinin giderilmesi ve ekonomik istikrarın sağlanması açısından önemlidir. Döngüsel politikalar bu çerçevede bir nevi konjonktür teorisinin nasıl yönetilmesi ile ilgilenmektedir (Burns & Mitchell, 1946: 1-2).

Konjonktür kavramının temeli ise Fransıız İktisatçı Clement Juglar'a dayanmaktadır. Juglar konjonktürü, iktisadi faaliyetler sonucunda meydana gelen dalgalanmalar şeklinde literatüre kazandırmıştır. Juglar'dan

sonra birçok iktisatçı konjonktür dalgalanmalarının olduğu konusunda hem fikir olsa da dalgalanmaların içeriğine ilişkin farklı tanımlar yapmıştır. Örnek olarak Pigou, dalgalanmaların işsizlik oranı ile açıklanabileceğini savunurken, Hansen, dalgalanmaların istihdamı milli gelir ve fiyatlar genel düzeyini içerdiğini savunmaktadır (Besomi, 2005: 2; Hansen, 1932: 59-60; Pigou, 1947: 181-183).

Konjonktürel dalgalanmalar birbirleri ile etkileşim içerisinde olan ekonomik değişkenleri incelemektedir. Bu gerekçe ile üzerinde araştırmalar yapılan konjonktür teorisi temelde ekonometrik yaklaşım ve genel denge yaklaşımı olarak iki farklı şekilde karşımıza çıkmaktadır. İktisat biliminin istatistik ile yakından ilişkili olması, ekonomideki olgulara istatistiki açıdan bakmanın yolunu açmıştır. Ekonomideki değişkenler arasındaki ilişki ekonometrik yöntemlerle incelenmiş ve ekonomideki değişkenler arasında pozitif-negatif ilişki vardır veya ilişki yoktur gibi önermeler gündeme gelmiştir. Genel denge yaklaşımı kapsamında ise iktisadi düşünceler ekonomik olguları konjonktür döngüsü kapsamında açıklamaya çalışmışlardır. Özellikle ekonomik krizlerin açıklanması için başvurulan bir yöntem olan konjonktür teorisi, iktisadi akımlar nezdinde ekonomik şoklar ile ekonomik değişkenler arasındaki ilişkiyi açıklamada kullanılmıştır.

Konjonktür teorisini ekonometrik yöntemlerle inceleyenler trend, mevsimsellik gibi kavramlar üzerinde durarak zaman serisi analizleri gerçekleştirmektedir.

Zaman serisi analizleri sonucunda hem ekonomik değişkenler arasındaki ilişki açıklanmaya çalışılmakta hem de trend belirlenmektedir. Ekonomide döngünün ortaya koyulması ise uzun vadeli politikaların tespitinde son derece önemlidir ve ekonomide döngünün ortaya koyulması ekonomi politikalarına bakışı değiştirecektir. Ekonomide döngünün yer alması bir zamanlar göz ardı edilen ekonomi politikalarının yeniden dikkate alınmasını sağlayacaktır. Çünkü zaman serisi nezdinde trendde meydana gelecek değişim politikanın da değiştirilmesini gerektirecektir. Belirli bir periyotta negatif ilişkiye sahip olan değişkenler pozitif ilişkiye dönüşürse politikanın değiştirilmesi ekonomik istikrar açısından etkili olacaktır. Bu bakış açısı kendi nezdinde gelişim gösterirken daha çok kriz ve ekonomi arasındaki ilişkinin ortaya koyulmasını amaçlayan ve genel denge yaklaşımı çerçevesinde geliştirilen yöntemler ortaya çıkmıştır. İktisadi akımlar ekonometrik yöntemlerden ziyade genel denge nezdinde konjonktür teorisini açıklamaya çalışmışlardır (Kufenko & Geiger, 2016: 44-45).

Döngüsel politikalar günümüzde ekonomideki şoklar üzerinden politika önerisi geliştirmektedir. Şok kavramı ise iktisadi düşüncelerde üzerinde durulan ve tartışmaya açık bir konudur. Şok ile ifade edilen unsur kimi görüşe göre makro ekonomik değişkenlerin milli gelire etkisini ifade ederken kimi görüşe göre beklentilerin milli gelire etkisi şeklindedir. Literatürde uyarılmış yatırımlar veya beklentiler gibi hususların arzı veya talebi nasıl etkilediğı

konusu ele alınmıştır ve modern anlamda döngüsel politikaların temeli buraya dayanmaktadır. Nitekim günümüzde ekonometrik yöntemlerle şok olgusu incelenirse de politika önerisi kısmında şokun temeli önem kazanmaktadır. Bu noktadan hareketle belirli iktisatçıların konjonktür devresinde dalgalanma oluşturacak diğer bir ifade ile şok oluşturacak unsurlara yer vermek gerekmektedir.

3.1.1. Modern Konjonktür Teorileri ve Döngüsel Politikalar

1929 Krizi sonrasında Keynesyen İktisat, geleneksel yaklaşımın krizi çözmeye çabalarının yetersiz kalması neticesinde önemli bir iktisadi düşüncenin başını çekmektedir. Keynes'in ortaya koymuş olduğu önemli değişim mikro bakış açısı yerine makro bakış açısı ile genel dengenin yeniden şekillendirilmesidir. Keynesyen öğretisi 1973 krizi neticesinde eleştiriye uğrasa da Keynes ile modern konjonktür teorisi başlamıştır. Konjonktür tartışmaları Yeni Klasik, Yeni Keynesyen, Reel Konjonktür teorileri gibi öğretilerle günümüze kadar gelmiştir.

Keynesci Konjonktür Teorisi

Keynes 1936 yılında yayınlamış olduğu çalışması ile istihdam sorununa farklı bir bakış açısı getirmiştir. Keynes'e göre 1929 Buhranının sebebi talep yetersizliğidir. Toplam talebin ekonomideki göstergeleri etkilediğini savunmuştur. Kriz dönemlerinde oldukça sık gündeme gelen Konjonktür teorileri Keynes ile farklı bir bakış

açısına sahip olmuştur. Geleneksel konjonktür daha çok iklim, tüketim kaybı ya da psikolojik nedenlerle şokları açıklarken Keynes genel denge özelinde Konjonktür kavramına açıklama yapmıştır. Toplam arz ile toplam talep arasında meydana gelen uyumsuzluğun beraberinde ekonomide krize yol açacağını ortaya koymuştur ve bu uyumsuzluğu giderme görevini devlete atfetmiştir.

Toplam talebi ön plana çıkararak Keynes makro ekonomik bakış açısıyla tüketim ve yatırım kararlarının konjonktürel dalgalanmaya yol açacağını ifade etmiştir. Keynes'e göre tam istihdama ulaşmak talep yönlü politikalar kullanılarak kamu müdahalesi ile sağlanır. Fakat tam istihdam düzeyi sabit değildir. Tam istihdam düzeyinde tüketim ve yatırım eğilimlerinde meydana gelecek değişim konjonktürel dalgalanmaya yol açar ve tam istihdam bozulabilir. Bu gerekçe ile kamu müdahalesinin sürekliliğini savunur. Konjonktürel dalgalanmaya yol açan tüketim eğilimi yatırım eğilimine göre daha istikrarlıdır. Çünkü yatırım eğilimi karlılık vb. unsurlara bağlıyken tüketim eğilimi gelire bağlıdır. Karlılık, beklenti gibi unsurlar daha fazla belirsizlik içerdiği için dalgalanmaları daha fazla etkilemektedir. Tüm bunlar dikkate alındığında beklenti vb. değişime uğradığında yatırım ve tüketim dengesi ve ardından milli gelir dengesi değişime uğrayacaktır (Harvey, 2010:6-10).

Parasalıcı Konjonktür Teorisi

1960'lı yıllarda yaşanan enflasyon süreçlerinin açıklanmasında Keynesyen İktisat başarısız kalmıştır.

Ekonomideki dalgalanmaları talep yönlü şoklarla açıklayan Keynesyen İktisat geçerliliğini yitirmeye ve dolayısıyla maliye politikası önemini kaybetmeye başlamıştır. Parasalcı İktisat konjonktürel dalgalanmaları parasal olgu ile açıklamışlardır. Parasalcı İktisada göre para arzındaki değişim nominal milli geliri etkilemektedir. Para politikasının iyi yürütülmemesi beraberinde milli gelire etki ederek dalgalanma oluşturacaktır. Öte yandan maliye politikasının ekonomide talep fonksiyonuna etki etmeyeceğini savunarak şokları para politikası özelinde açıklamışlardır (Belongia & Ireland, 2019: 3-5).

Parasalcı İktisat ekonomideki şokları para stokundaki değişimle açıklamıştır. Para arzının artırılması kur üzerinden ihracata etki ederek, faiz üzerinden de üretimi artırarak talepte artış meydana getirecektir. Para arzının azalması ise bu durumun tersini meydana getirecektir. Parasalcı İktisada göre para arzındaki değişim önce para piyasasını ardından da reel piyasayı etkileyecektir. Bu etki ekonomide şok oluşturarak konjonktürel dalgalanmaya yol açacaktır. Dalgalanmanın önlenmesi için para miktarındaki artışın ayarlanması gerekmektedir. Çünkü ekonomide yukarıdaki etkilerin oluşması için para arzındaki değişimin ekonomik büyüme oranından farklı olması gerekmektedir (Friedman & Schwartz, 1975: 64-67).

Parasalcı İktisada göre parasal büyüklük, ekonomilerde şok etkisiyle oluşturarak konjonktürel dalgalanmada dip veya zirve noktasının belirleyicisidir. Para arzının artması faizleri düşürürken tüketim ve yatırımları artırmakta ve

talep artışı sağlamaktadır. Ekonomik büyümeyi aşmamak koşulu ile bu durum ekonomide canlanma oluşturmaktadır. Uzun dönemde parasal büyüme düşüş yaşarsa bu durum da ekonomiyi resesyona götürecektir. Parasal büyüme negatif gerçekleşirse ekonomi depresyona girecektir (Özçelik & Sunay, 2018: 858).

Yeni Klasik Konjonktür Teorisi

Yeni Klasik İktisat 1970'li yıllarda Parasalcı İktisattan belirli alanlarda ayrılarak ortaya çıkmıştır. Ekonomideki aktörleri adaptif beklentiler yerine rasyonel beklentilerle açıklamışlardır. İktisatta karar birimlerinin sistematik olarak hata yapmayacağını savunan bu yaklaşım ekonomideki aktörlerin beklentilerinin oluşmasında geçmiş deneyimlerinin ve cari dönem edinimlerinin etkisi olduğunu savunmaktadır. Bu noktadan hareketle ekonomide alınacak bir kararın ekonomideki aktörler tarafından bilinmesi ilgili politikayı etkisiz hale getirmektedir. Lucas bu koşullar altında en iyi iktisat politikasını politikasızlık politikası olarak ifade etmiştir.

Ekonomideki aktörler tarafından tahmin edilen veya beklenen politikalar ekonomideki göstergeleri değiştirmeyecektir. Bu durum hem kısa dönemde hem de uzun dönemde geçerlidir. Tüm bunlara rağmen ekonomide konjonktürel dalgalanma yaşanabilir. Ekonomide yaşanan dalgalanmaların temel sebebi rasyonel beklenti ile uyuşmayan bir değişimdir. Bu durum para politikasından veya maliye politikasından kaynaklı olabilir. Para politikası veya maliye politikası uygulamaları ekonomideki

aktörlerin beklemediği bir şekilde gerçekleştirilirse bu durum dalgalanmaya yol açacaktır (Dobrescu vd, 2012: 240-241).

Yeni Klasik İktisat konjonktürel dalgalanmaları rasyonel beklentilerle gerçekleştirilen politikalar arasındaki uyumsuzlukla açıklarken kendi bünyesinde bulunan bir dizi iktisatçılar konjonktürel dalgalanmalara farklı bir bakış açısı ile yaklaşmıştır. Barro, Plosse ve Rebello gibi isimlerin yer aldığı iktisatçılar konjonktürel dalgalanmaların gerekçelerini teknolojik değişime bağlamışlardır. Teknoloji alanında yaşanan gelişmelerin verimliliği değiştireceğini ve reel ekonomik büyümenin konjonktürel dalgalanmalardan ayrı düşünülmeeyeceğini ifade etmişlerdir. Kısacası Yeni Klasik İktisat yaklaşımı içerisinde yer alan bir dizi iktisatçı konjonktürel dalgalanmaları teknolojideki değişime paralel verimlilikte meydana gelen değişimle açıklamışlardır (Bocutoğlu, 2012: 6).

Yeni Keynesyen Konjonktür Teorisi

Yeni Keynesyen İktisat piyasa aksaklıkları özelinde Keynesyen görüşü mikro temellerde yeniden ele almışlardır. Keynesyen İktisadın aksine uzun dönemde ekonominin tam istihdam dengesine ulaşabileceğini savunmuşlardır. Öte yandan Keynes'in tasarruf paradoksuna karşı çıkmışlardır. Dahası tasarruf oranının düşük olduğu ekonomilerde hasılanın da düşük olacağını ifade etmişlerdir. Yeni Klasik İktisattan etkilenen bu akım rasyonel beklentileri kabul etmekle birlikte fiyat ve

Ücretlerin katı olduğunu savunmuştur. Yeni Keynesyen İktisat temelde bu varsayımları bünyesinde bulundurmakla birlikte konjonktürel dalgalanmaları piyasa başarisızları temeline dayandırmaya çalışmıştır (Dobrescu, 2012: 14-15).

Yeni Keynesyen İktisat ekonomideki aktörlerin aksak rekabet piyasasındaki davranışlarının ekonomiyi nasıl etkileyeceğini incelemiştir. Fiyatların tam rekabet piyasası varsayımında esnek olduğunu aksak rekabet piyasalarında ise bu durumun geçerli olmadığını yani fiyatların yapışkan olduğunu savunur. Ekonomideki fiyat değişiminin koordine edilememesi konjonktürel dalgalanmaya yol açmaktadır. Öte yandan ücretlerin katı olması da dalgalanma oluşturabilecektir. Ücretlerin katılığını mikro temellerle açıklayan bu yaklaşım ücretlerin katı olmasının piyasa koşullarına uyum sağlamayan ücret düzeyinin oluşmasına yol açacağını savunur. Piyasa koşulları ile uyumsuz geerleşen ücret düzeyi ise işsizlik vb. sorunlar nedeni ile dalgalanma oluşturacaktır (Ball vd., 1988: 2-3).

Modern konjonktür teorileri incelendiğinde ekonomideki şokların gerekçelerinin neredeyse her akım nezdinde farklı ele alındığı görülmektedir. Modern konjonktür teorileri esasen ekonomide dalgalanma oluşturabilecek hususları ortaya koymaktadır. Reel ekonomide meydana gelecek dalgalanma veya şok elbette ki teorilerden ibaret olmayabilir. Gerçek hayatta sosyal, siyasal veya ekonomik alanda meydana gelecek olaylarda ekonomide dalgalanmaya yol açabilecektir. Konjonktürel

dalgalanmalarda önemli olan husus dalgalanmalara kamu kesiminin nasıl bir tepki vermesi gerektiğinin ortaya koyulmasıdır. Klasik İktisat bile devleti zorunlu bir fena olarak ifade ederek bir şekilde ekonomide devletin varlığının olması gerektiği ifade etmiştir. Konjonktür teorilerine bu açıdan bakıldığında karşımıza döngüsel politikalar çıkmaktadır.

Döngüsel politikalar konjonktür dalgalanmalarından yararlanarak kamu müdahalesi sonucunda konjonktür dalgalanmalarının nasıl şekilleneceği ile ilgilenmektedir. Kamu müdahalesi, konjonktür dalgalanmasında şiddeti artırıyorsa konjonktür yanlısı (procyclical) politikaları, konjonktür dalgalanmasında şiddeti azaltıyorsa konjonktür karşıtı (countercyclical) politikaları içermektedir. Kısacası kamu kesiminin politikalarının ekonomide genişleme döneminde daraltıcı veya daralma döneminde genişletici etki oluşturması konjonktür karşıtı (countercyclical) politikayı ifade etmektedir. Ekonomideki genişleme döneminde genişletici daralma döneminde daraltıcı etki oluşturan kamu politikaları da konjonktür yanlısı (procyclical) politikaları ifade etmektedir. Öte yandan kamu kesimi müdahalesi konjonktür dalgalanmasına etki etmiyorsa nötr (acyclical) politikalar karşımıza çıkmaktadır (Velenyi & Smitz, 2014: 11).

Döngüsel politikalar ekonomide yaşanan şok neticesinde kamu kesimi politikalarının nasıl şekillendirilmesi gerektiği hakkında bilgi sunmaktadır. Bir ekonomide yürütülen kamu politikasının makro ekonomik

değişkenlerde meydana gelen şoku nasıl etkilediği döngüsel politikalarla gözlemlenebilir. Ortaya çıkan şok kamu müdahalesi sonucunda derinleşebilir, azalabilir veya sabit kalabilir. Bu durum iktisadi akımlarda farklı şekillerde ele alınmıştır. İktisadi akımlar daha çok ekonomide şok oluşturacak unsurları inceleyerek konjonktürel dalgalanmaları açıklamaya çalışmıştır. Keynesyen görüş fiyat ve ücretlerin katılığında yola çıkarak konjonktür karşıtı (countercyclical) politikayı savunurken, Yeni Klasik İktisat konjonktür dalgalanmasını beklentilerle açıklamaktadır ve konjonktür dalgalanmalarına kamu kesiminin nötr (acyclical) politika uygulamasını savunmaktadır (Halland & Bleaney, 2011: 2-4).

İktisadi akımların döngüsel politikalara bakış açısı konjonktür teorisinden oluşmaktadır. Döngüsel politikalar belirli bir akım çerçevesinde değil de kamu müdahalesi kapsamında ele alınabilir. Reel ekonomide meydana gelen şok herhangi bir iktisadi akım tarafından açıklanmış olabilir. Dahası ekonomide meydana gelen şoklar makro ekonomik değişkenler bünyesinde incelenirse farklı makro ekonomik değişkenler için farklı akımların yaklaşımını destekler nitelikte sonuç elde edilebilecektir. Kısacası döngüsel politikalar, makro ekonomik değişkenler özelinde şokları dikkate alarak kamu müdahalesi ve makro ekonomik değişkenler ilişkisini ortaya koyabilir. Bu noktadan hareketle çalışmada enflasyon ve deflasyonla mücadelede uygulanacak maliye politikalarının konjonktür dalgalanmaları özelinde nasıl şekil alması gerektiği

incelenecektir ve Türkiye'deki uygulamalar analiz edilecektir.

3.1.2. Döngüsel Politikalar ve Kamu Müdahaleleri

Ekonomide Yaşanan köklü sorunlar şüphesiz köklü değişimleri beraberinde getirmektedir. II. Dünya Savaşı ülkelerin ekonomilerini kamu harcamaları nezdinde etkilemiş ve kamu harcamalarında birçok ülkede artış yaşanmıştır. Kamu harcamalarının gerek finansmanı için gerekse başka amaçların gerçekleştirilmesi için Keynesyen İktisadın da etkisiyle kamu borçlarında da bir artış meydana gelmiştir. Ekonomilerde meydana gelen kamu harcamaları ve bütçe açıkları artışı ekonomileri kalıcı bir çözüm aramaya yöneltmiştir. Nitekim stagflasyon ve kamu borçlanması kaynaklı krizlerin yaşanmaya başlanması, çözüm çabalarının şiddetinde de artış meydana getirmiştir. 1973 Krizi sonrası gündeme gelen stagflasyon, dönemin hâkim anlayışı olan Keynesyen İktisada ağır eleştirilerin getirilmesine neden olurken yeni düşüncelerin de ortaya çıkmasına yol açmıştır.

Kamu harcamaları artışı ve borç artışının yanı sıra enflasyon ve işsizlik arasındaki ilişkiye ezber bozan türden bir ekonomik sorun olan stagflasyon, petrol fiyatlarında meydana gelen yükseliş ile ekonomik büyümeyi duraksatmış ve enflasyonu hızlandırma eğilimi başlatmıştır. Ekonomide meydana gelen bu değişimin en önemli etkisi maliye politikasına tepki yaklaşımlarının ortaya çıkmasıdır (Congdon, 2007: 135). Ekonomideki sorunlara kalıcı çözüm çabaları başta mali kurallar

teorisinin gelişmesine yol açarken sonrasında bağımsız mali kurumlar kavramı gündeme gelmiştir. Makro ekonomik değişkenlerde kalıcı istikrarın sağlanması için Neo-Liberal anlayış yayılım göstermeye başlamıştır.

Krizin erken dönemlerinde uygulama alanı bulan Keynesyen öğretiler durgunluğun yaşandığı dönemde ekonomiyi canlandırmada başarılı olamamıştır. Bu sebeple Keynesyen İktisada tepki olarak Parasalcı İktisat, Arz Yanlı İktisat, Yeni Klasik İktisat gibi Neo-Liberal yaklaşımın öncüsü olan akımlar meydana gelmiş ve Neo-Liberal akım yaygınlık kazanmaya başlamıştır. Bilgi ve iletişim alanında yaşanan gelişmelerin küreselleşme hareketlerini hızlandırması ile Neo-Liberal politikalar birçok ekonomide yer almaya başlamıştır. Bu gelişmeler yaşanırken Kamu Tercihi Teorisi ve Anayasal İktisat yaklaşımı mali kural uygulamalarının gerekliliğini tartışmaya başlamıştır. Özellikle ekonomik kırılganlığın azaltılması amacını bünyesinde taşıyan bu yaklaşım iradi maliye politikasına kısıt getirilmesini öngörmüştür. Nitekim 1992 yılında Maastricht Antlaşmasının yürürlüğe girmesi mali sürdürülebilirlik açısından mali kural uygulamasını farklı bir boyuta taşımıştır (Onofrei vd., 2020: 2).

Mali kural uygulamaları ekonomilerde kısmi yer edinmiş bir uygulamadır. Gerek ekonomideki hareket kabiliyeti gerekse politik çıkarlar gibi gerekçelerle tam olarak hayata geçirilmeyen mali kural uygulamaları ekonomideki sorunlara köklü bir çözüm olmamıştır. 1970

sonrası ülkelerde yaşanan ekonomik krizler veya 2008 küresel krizi ekonomilerde halen kırılabilirliğin yer aldığına göstergesi niteliğindedir. Mali kuralların yanı sıra Neo-Liberal akım ile gündeme gelen bir diğer teori ise bağımsız mali kurumlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bağımsız mali kurumlar siyasi baskıdan arındırılmış kamu kurumlarını ifade etmektedir. Tanım birliği bulunmamakla birlikte kimi görüş bağımsız mali kurumları Merkez Bankası'nın bağımsızlığı şeklinde ifade ederken kimisi de maliye politikasının bağımsız bir otoriteye bırakılması olarak tanımlamıştır.

Bağımsız mali kurumlar temelde Neo-Liberal akımı destekler niteliktedir. Bağımsız mali kurumların oluşturulması sıkı maliye politikasının uygulanmasını daha başarılı kılacaktır. Bağımsız mali kurumların temel odak noktası şüphesiz bütçe disiplindir. II. Dünya Savaşı sonrası bütçe dengesinde yaşanan sorunlar ve kamu harcamalarında meydana gelen artış, krizler ile birleşince ekonomik istikrara kalıcı çözüm olarak bütçe disiplinin yeniden gündeme getirmiştir. Ekonomik istikrarın yeniden temini için kamu disiplinini öne süren bu akım kamu disiplinin kalıcı çözümünü bağımsız kurumlarla açıklamıştır (Poole & Viney, 2018: 3-5).

Kamu disiplini Neo-Liberal akım sonucu yaygınlık kazanmıştır. 1970 Krizi etkileri sebebi ile ekonomide üzerinde durulan unsurlar fiyat istikrarı ve ekonomik büyüme olmuştur. Kamu disiplinin bozulması sürdürülebilir ekonomik istikrarı zedeleyecek anlayışı

kamu kesiminin ekonomide yaşanan şoklara tepkisiz kalmasını savunmaktadır. Gerek yoğun kamu müdahalesi gerekse kamu disiplini dahilinde liberal yaklaşım makro ekonomik politikalarla ekonomik istikrarı dizayn etme amacını taşımaktadır. Her ne kadar kamu kesimi eleştirilere maruz kalsa da ekonomiye yön verecek kurum yine kamu kesimi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu sebeple değişim kamunun müdahalesi veya yönlendirmesi özelindedir. Bu noktada Parasalcı İktisadın öğretileri ile önem kazanan para politikası ve Keynesyen İktisat ile önem kazanan maliye politikası ekonomiye yön vermede kullanılan iki önemli araç haline gelmiştir (Pirdal, 2017: 9)

Konjonktür devresinin daralma ve genişleme dönemleri dikkate alındığında iki önemli unsur karşımıza çıkmaktadır. Bunlardan birisi genişleme döneminde ortaya çıkan enflasyon iken, diğeri de daralma döneminde ortaya çıkan deflasyondur. Maliye politikalarındaki kamu harcamaları ve kamu gelirleri konjonktür devresinin içinde bulunduğu duruma, bir diğere ifadeyle enflasyona ve deflasyona bir dizi etkide bulunacaktır. Bir önceki bölümde maliye politikalarının enflasyon ve deflasyon üzerindeki etkileri etraflıca aktarılmıştır. Enflasyon ve deflasyon bazında genelleme yapılan maliye politikalarının uygulanacağı dönemlerin belirleyicisi konjonktür dalgalanmaları olmalıdır. Aksi takdirde ekonomide yer alan enflasyon ve deflasyon sorunu daha da ivmelenebilecektir. Örnek olarak kamu harcamalarının kısılması toplam talebi etkileyerek enflasyonla mücadelede etkin bir araçtır.

Nitekim enflasyonun vuku bulunduğu bir genişleme döneminde kamu harcamalarının kısılması yerine milli gelirin daha da yukarıya taşınması için kamu harcamaları artırılırsa bu durum enflasyonu hızlandıracaktır. Diğer taraftan deflasyon için de benzer bir durum söz konusudur. Bir daralma döneminde deflasyon ortaya çıktığında kamu harcamalarının artırılması bir çözüm iken azaltılırsa deflasyon ivmelenecektir.

Konjonktür devrelerinin genişleme döneminde enflasyonist ve daralma döneminde deflasyonist baskıların ortaya çıktığı göz önüne alındığında, enflasyon ve deflasyonla mücadele için konjonktür yanlısı politikaların uygulanmaması gerektiği aşikardır. Keza her iki dönem için de konjonktür yanlısı politikalar bu sorunları daha da artıracaktır ve fiyat istikrarı sağlanamayacaktır. Dolayısıyla enflasyon ve deflasyon, sırasıyla genişleme ve daralma döneminde meydana gelmişse konjonktür karşıtı politikalar uygulanmalıdır ki fiyat istikrarsızlıkları azaltılabilsin. Çalışma bu noktadan hareketle Türkiye'deki enflasyon ve deflasyon sorunlarına yönelik kamu harcamalarının ve kamu gelirlerinin nasıl gelişim ve değişim gösterdiğini analiz etmek için yeni nesil bir yöntemle başvurmuştur.

3.2. Ampirik Uygulama

Ekonomik istikrar günümüz ekonomilerinin en önemli amaçlarından birisi haline gelmiştir. Tam istihdamı ve fiyat istikrarını bünyesinde barındıran bu kavram ekonominin içinde bulunduğu konjonktürden etkilenmektedir. Konjonktürel politikaların iktisat literatüründe yer

almasıyla birlikte ekonomide sorun olarak ifade edilen enflasyon, deflasyon gibi kavramlar konjonktür devreleri ile açıklanmaya çalışılmıştır. Bir konjonktür devresinin daralma döneminde harcamalardaki kısılma ve para miktarındaki azalmalar beraberinde deflasyonu ortaya çıkarabilecek ya da deflasyonu ivmelendirebilecektir. Diğer taraftan konjonktür devresinin genişleme döneminde de harcamalardaki artış ve para miktarındaki artış enflasyonu beraberinde getirebilecek ya da enflasyonu ivmelendirebilecektir.

Literatürdeki önemli sorunsallardan birisi konjonktür devresinin hem genişleme döneminde hem de daralma döneminde kamu kesiminin nasıl bir politika izleyeceğidir. Nitekim ekonomide bir aktör olarak varlığını sürdüren kamu kesimi harcama yapan ve gelir toplayan üstün ve ayrıcalıklı yetkiyle donatılmış bir yapıdır. Konjonktür devresinin genişleme döneminde harcamalara ağırlık vermesi toplam talebi daha da yukarıya taşıyacağı için enflasyon ivmelenebilecektir. Diğer taraftan daralma döneminde vergileri artırması ya da harcamaları kısması deflasyonu ivmelendirebilecektir. Çalışma bu noktadaki sorunsallar özelinde ekonomideki sorunların kimi zaman müsebbibi olan kimi zaman da tek çözüm mercii olan kamu kesiminin harcama-gelir bileşenleri ile fiyat istikrarı ilişkisini analiz edecektir. Bu değişkenlerle gerçekleştirilecek analiz doğrultusunda konjonktür dönemlerinde Türkiye’de kamu kesiminin konjonktür karşıtı ya da konjonktür yanlısı gibi hangi politikalar

uyguladığı tespit edilecek ve politika önerilerinde bulunulacaktır. Analize geçmeden önce fiyat istikrarı ile kamu harcamaları ve kamu gelirleri arasındaki ilişkiyi test eden çalışmalara yer verilmesinde yarar vardır.

3.2.1. Literatür Taraması

Abay vd. (2001), 1979-1999 dönemine ilişkin johansen eş bütünleşme testi ve granger nedensellik sınımasıyla tarımsal destek harcamalarının fiyatlar genel düzeyine etkisini incelemiştir. Çalışmasında enflasyondaki artışın temel sebebinin geçmişteki seyri olduğunu vurgulayarak transfer harcamalarında şok oluşturacak bir düşüşün enflasyonu düşüreceğini tespit etmiştir. Günaydın (2002), 1975-1998 dönemine ilişkin hsiao granger nedensellik testiyle kamu kesimi açıkları ve enflasyon arasındaki ilişkiyi incelemiştir ve kamu açıklarının enflasyona sebep olduğunu tespit eden bulgulara ulaşmıştır. Gökalp ve Avcı (2002), 1980-2000 dönemine ilişkin granger nedensellik testiyle kamu harcamaları ve fiyatlar genel düzeyi arasındaki ilişkiyi analiz etmiştir. Analiz sonucunda kamu harcamalarından enflasyona doğru tek yönlü bir nedensellik tespit etmiştir. Bulut ve Canbolat (2003), 1982-2001 dönemine ilişkin regresyon analiziyle kamu açıkları, enflasyon, faiz ve döviz kuru arasındaki ilişkiyi analiz etmiştir. Çalışmasında kamu açıklarından enflasyona doğru tek yönlü bir nedensellik bulgusunu destekler kanıtlara ulaşmıştır. Oktayer (2010), 1987-2009 dönemine ilişkin eş bütünleşme testiyle bütçe açıkları ve enflasyon arasındaki

ilişkiyi araştırmıştır. Analiz sonucunda bütçe açıklarının enflasyonu artırabileceği bulgusunu tespit etmiştir.

Güvenek vd. (2010), 2005-2021 dönemine ilişkin VAR analiziyle dolaylı vergilerin fiyatlar genel düzeyine etkisini analiz etmiştir ve değişkenler arasında karşılıklı bir ilişki bulgusuna ulaşmıştır. Arısoy ve Ünlükaplan (2011), 1994-2010 dönemine ilişkin VAR analiziyle katma değer vergisinin fiyatlar genel düzeyine etkisini araştırmıştır. Çalışmasında katma değer vergisinin enflasyonu artırdığını tespit etmiştir. Erdoğan ve Erdoğan (2018), 2006-2017 dönemine ilişkin VAR analiziyle vergi gelirleri ve fiyatlar genel düzeyi arasındaki ilişkiyi araştırmıştır ve çalışmasında değişkenler arasında karşılıklı etkileşim tespit etmiştir. Çakmaklı vd. (2018), 2006-2017 dönemine ilişkin VAR analiziyle tütün ürünlerindeki vergilerin enflasyon oranına etkisini analiz etmiştir. Analiz sonucunda ise tütün ürünlerinden alınan vergilerin uzun dönemde enflasyonist bir etki oluşturabileceğini kanıtlar sonuçlar elde etmiştir.

3.2.2. Veri Seti ve Yöntem

Çalışma, fiyat istikrarı özelinde enflasyon ve deflasyon değişkenleri ile kamu harcamaları ve kamu gelirleri değişkenleri arasındaki ilişkiyi incelemektedir. Değişkenler arasındaki ilişki ekonominin içinde bulunduğu konjoktüre göre farklılık içerebilecektir. Bir konjoktür devresinin genişleme döneminde meydana gelen enflasyon kamu harcamalarının artırılması ya da kamu gelirlerinin azaltılması neticesinde daha da şiddetlenecektir. Diğer taraftan konjoktür devresinin daralma döneminde

meydana gelen deflasyon kamu harcamalarının azaltılması ya da kamu gelirlerinin artırılması sonucundan daha da şiddetlenecektir. Çalışma Türkiye'deki maliye politikalarının, kamu harcamaları ve kamu gelirleri dahilinde, konjonktür yanlısı ya da konjonktür karşıtı uygulandığını tespit etmeyi ve bu politikalarının etkinliğini tespit etmeyi amaçlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda çalışmada 1970-2022 dönemine ilişkin yıllık kamu harcamaları, kamu gelirleri ve toptan eşya fiyatları endeksi(tefe,1968=100) değişkenlerine yer verilmiştir ve değişkenler ilişkin tanımlamalar, kısaltmalar ve kaynakları aşağıda sunulmuştur.

Tablo 1: Veri Tanımlamaları ve Kaynakları

Veri tanımlaması	Veri kısaltması	Kaynak
Kamu harcamaları	Kh	Hazine ve Maliye Bakanlığı
Kamu gelirleri	Kg	Hazine ve Maliye Bakanlığı
Toptan Eşya Fiyatı Endeksi	Tfe	Türkiye İstatistik Kurumu

Çalışmanın tespit etmek isteği bulgu karmaşık bir yapıdadır çünkü konjonktür devresine göre uygulanan harcama ya da gelir politikası enflasyon ya da deflasyonu azaltabilecek ya da daha da ivmelendirebilecektir. Diğer taraftan yıllar itibariyle kamu harcamaları ve kamu gelirleri ekonominin içinde bulunduğu koşullara göre farklılık içerebilmektedir. Dolayısıyla analiz edilecek zaman

diliminin her bir dönemine ilişkin bulguyu ortaya koyabilecek ve güvenilir bir analiz yöntemine ihtiyaç duyulmaktadır. Bu ihtiyaca binaen çalışmada yeni nesil analizlerden wavelet uyum analizine yer verilmiştir. Bu yöntem, analiz edilen zaman dilimindeki her bir döneme ilişkin bulgu elde edebilmekte, simülasyon içermekte ve nedensellik, korelasyon ve etkileşimi eşanlı sunabilmektedir.

3.2.2.1. Wavelet Uyum Analizi

Zaman serisi analizleri, analiz yöntemine göre birtakım aşamalardan ve varsayımlardan oluşmaktadır. Bir zaman serisi değişkeni birçok değişkenden etkilenebilir ve yine birçok değişkeni etkileyebilir. Değişkenler arasındaki etkileşimin yanı sıra bu değişkenler ilgili zaman dilimlerinde meydana gelen etkenleri bünyesinde barındırmaktadır. Dolayısıyla bir zaman serisinin bünyesindeki özelliklerin açığa çıkartılarak analiz edilmesi daha sağlıklı sonuçlar elde etmede kullanılabilir yaygın bir yöntemdir. Wavelet uyum analizi de temeline fourier dögüsünü alarak tek bir zaman serisi değişkeninin analizinde bu işlemi gerçekleştirmektedir. Bir başka ifadeyle değişkenin bünyesindeki özellikleri açığa çıkartmaktadır.

Wavelet uyum analizi, fourier dögüsüne benzer bir şekilde bir değişkeni dalgacıklara dönüştürmektedir. Bu dönüştürme işlemi yaparken bir ölçek belirlemektedir ve ölçek sayesinde değişkenin dalgalanabileceği bir bant genişliği tayin edilmektedir. Dolayısıyla bu bant

genişliğinde sürekli bir dalgalanma elde edilmektedir. Değişkenin özelliklerine göre Paul, Dog ya da Morlet gibi yöntemleri kullanan wavelet uyum analizi tek bir değişkenin yanı sıra iki farklı değişken için de çapraz dönüştürme yapabilmektedir. Nitekim çapraz dönüştürme öncesinde her bir değişkenin dönüştürme işleminin tayin edilmesi gerekmektedir ki bünyesindeki özellikler kaybolmadan karşılıklı analiz mümkün olsun. Bu işlemlerin ardından wavelet coherence (uyum) ya da wavelet spectrum gibi çapraz dönüştürme fonksiyonları ile analiz gerçekleştirilir. Çalışmada tek bir değişkenin dönüştürme işlemi için Morlet yöntemi, çapraz dönüştürme için ise wavelet uyum fonksiyonu kullanılmıştır ve tüm analiz sürecinde kullanılan fonksiyonlar aşağıda sıralanmıştır.

I. Aşama: Dalga fonksiyonunun oluşturulması aşamasıdır.

$$\psi_{1,m} = \frac{1}{\sqrt{m}} \psi\left(\frac{t-1}{m}\right), 1, m \in R, m \neq 0$$

II. Aşama: Fonksiyonlarda m ölçek boyutunu ve 1 zaman boyutunu temsil etmektedir. Ana dalga fonksiyonu Morlet dalgalarına dönüştürülmüştür. Bu işleme ilişkin uygulanan fonksiyonlar aşağıda yer almaktadır.

$$WKh(1,m) = \int_{-\infty}^{\infty} Kh_t \frac{1}{\sqrt{m}} \psi\left(\frac{t-1}{m}\right) dt$$

$$Wkg(1,m) = \int_{-\infty}^{\infty} Kg_t \frac{1}{\sqrt{m}} \psi\left(\frac{t-1}{m}\right) dt$$

$$WTfe(1,m) = \int_{-\infty}^{\infty} Tfe_t \frac{1}{\sqrt{m}} \psi\left(\frac{t-1}{m}\right) dt$$

III. Aşama: Her bir zaman serisi için Morlet dalga fonksiyonu bir önceki aşamada tanımlanmış ve iki farklı zaman serisinin eşanlı analizinde fonksiyonlar aşağıdaki şekilde verilmiştir.

$W_{(Kh,Tfe)} = W_{Kh(1,m)}W_{Tfe(1,m)} \sim$ Kamu Harcamaları ve Fiyat İstikrarı İçin

$$R^2(1,m) = \frac{IS(m^{-1}W_{KhTfe}(1,m))I^2}{S(m^{-1}IW_{Kh}(1,m))I^2 S(m^{-1}IW_{Tfe}(1,m))I^2} \sim \text{Her } R^2(1,m) \text{ için } 0 \leq R^2(1,m) \leq 1$$

$W_{(Kg,Tfe)} = W_{Kg(1,m)}W_{Tfe(1,m)} \sim$ Kamu Gelirleri ve Fiyat İstikrarı İçin

$$R^2(1,m) = \frac{IS(m^{-1}W_{KgTfe}(1,m))I^2}{S(m^{-1}IW_{Kg}(1,m))I^2 S(m^{-1}IW_{Tfe}(1,m))I^2} \sim \text{Her } R^2(1,m) \text{ için } 0 \leq R^2(1,m) \leq 1$$

Yukarıdaki fonksiyonlarda S dalga yumuşatma katsayısını göstermekte ve $R^2(1,m)$ değerinin 1'e yaklaşması zaman serisindeki değişkenlerin bağımlılıklarını; 0'a yaklaşması ise zaman serisindeki değişkenlerin arasında ilişki olmadığını ortaya koymaktadır.

IV. Aşama: Yukarıdaki fonksiyonlar kare değerleri temel aldığı için negatif faz değerlerini içermemektedir. Bu nedenle negatif faz değerlerini de içeren fonksiyonlar aşağıdaki şekilde gösterilmiştir.

$$\varphi_{KhTfe}(1,m) = \tan^{-1} \left(\frac{\Re\{S(m^{-1}W_{KhTfe}(1,m))\}}{\rho\{S(m^{-1}W_{KhTfe}(1,m))\}} \right) \sim \text{Kamu}$$

Harcamaları \sim Fiyat İstikrarı

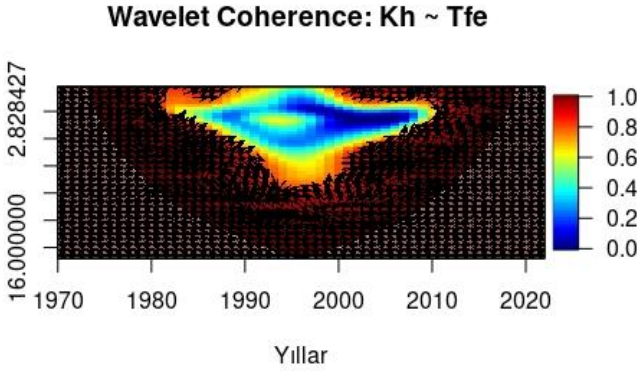
$$\varphi_{KgTfe}(1, m) = \tan^{-1} \left(\frac{\kappa \{S(m^{-1}W_{KgTfe}(1, m))\}}{\rho \{S(m^{-1}W_{KgTfe}(1, m))\}} \right) \sim \text{Kamu}$$

Gelirleri ~ Fiyat İstikrarı

3.2.2.2. Wavelet Uyum Analizi Bulguları

Wavelet uyum analizine ilişkin fonksiyonlar R Studio programında kodlanarak sırasıyla uygulanmıştır. Bu fonksiyonların en sonunda görüntüleme operatörü mevcuttur ve analiz sonucunda bir görüntü elde edilmektedir. Elde edilen görüntüde değişkenler arasındaki etkileşim, nedensellik ve korelasyon bulguları eşanlı yer almaktadır. Görüntüdeki renklendirmeler etkileşimi gösterirken ok işaretleri nedensellik ve korelasyon bulgularını içermektedir. Renklerin mavi tonuna yaklaşması etkileşimin azaldığını, kırmızı tonuna yaklaşması etkileşimin arttığını ifade etmektedir. Ok işaretlerinin sağa ya da sola dönük olması sırasıyla pozitif ve negatif korelasyonu gösterirken, yukarı ya da aşağı dönük olması sırasıyla ikinci sıra değişkenin ve birinci sıra değişkenin nedensel olarak diğerini etkilediğini göstermektedir. Analiz sonucunda elde edilen görüntüler aşağıda sunulmuştur.

Şekil 1: Kamu Harcamaları ve Fiyat İstikrarı Analiz Sonuçları

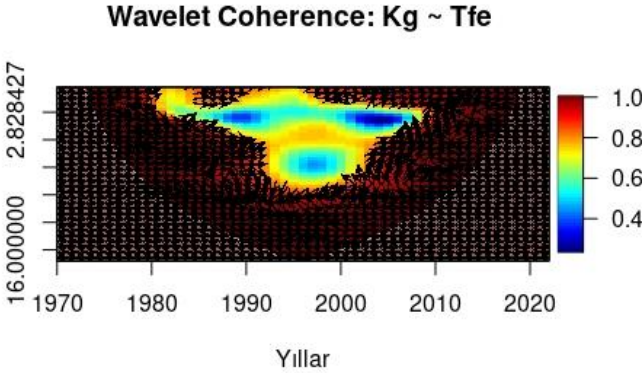
Şekil 1 incelendiğinde değişkenler arasında güçlü bir etkileşim olduğu görülmektedir. 1980-2010 arasın dönemde etkileşimin değişkenler arasındaki etkileşimin zayıfladığı ve özellikle 1990-2000 arasında bu zayıflamanın ivmelendiği görülmektedir. Diğer taraftan ok işaretleri incelendiğinde zaman zaman yönlerinde farklılıklar oluşsa da genel yönün sağa dönük olduğu görülmektedir. Dolayısıyla kamu harcamaları ve fiyatlar genel düzeyi arasında pozitif yönlü bir ilişki gözlemlenmiştir ve bu pozitif korelasyon göz ardı edilemeyecek kadar yüksektir. Bu bulgu teorik literatürle uyumlu olmakla birlikte 1980-1990 döneminde kısmi bozulmalar olduğu görülmektedir.

Bulgular konjonktür dalgalanmaları özelinde ele alındığında ilk olarak ifade edilmesi gereken unsurun değişkenler arasındaki pozitif korelasyon ilişkisinin

varlığıdır. Değişkenler arasındaki bu ilişki konjonktür yanlısı politikaların kesin bir dille enflasyon ve deflasyonu ivmelendireceği hatta müsebbibi olabileceğidir. Çünkü bir konjonktür devresinin genişleme döneminde meydana gelen enflasyon, kamu harcamalarındaki artış ile daha da artış gösterecektir. Diğer taraftan konjonktür devresinin daralma döneminde meydana gelen deflasyon, kamu harcamalarının kısılmasıyla daha da derinleşebilecektir. Dolayısıyla bu bulgular doğrultusunda Türkiye’de gerek enflasyonla gerekse deflasyonla mücadelede kamu harcamaları özelinde konjonktür yanlısı politikalar uygulanmamalıdır.

Kamu harcamaları özelinde uygulanacak konjonktür karşıtı politikalar ise gerek enflasyonla mücadele de gerekse deflasyonla mücadele de etkili olabilecektir. Bir konjonktür devresinin genişleme döneminde meydana gelen enflasyon döneminde kamu harcamaları konjonktür karşıtı bir şekilde kısılursa enflasyon artışı azalacaktır. Diğer taraftan konjonktür devresinin daralma döneminde meydana gelen deflasyon dönemlerinde de kamu harcamaları konjonktür karşıtı uygulanır ve artırılırsa bu durum deflasyonu azaltıcı etki meydana getirecektir.

Şekil 2: Kamu Gelirleri ve Fiyat İstikrarı Analiz Sonuçları

Şekil 2 incelendiğinde değişkenler arasında güçlü bir etkileşim olduğu görülmektedir. 1980-2010 arasın dönemde etkileşimin değişkenler arasındaki etkileşimin zayıfladığı ve özellikle 1990-2000 arasında bu zayıflamanın ivmelendiği görülmektedir. Diğer taraftan ok işaretleri incelendiğinde zaman zaman yönlerinde farklılıklar oluşsa da genel yönün sağa dönük olduğu görülmektedir. Dolayısıyla kamu gelirleri ve fiyatlar genel düzeyi arasında pozitif yönlü bir ilişki gözlemlenmiştir ve bu pozitif korelasyon göz ardı edilemeyecek kadar yüksektir. Kamu gelirlerine ilişkin bulgunun kamu harcamalarına benzer bir formda tespit edilmesindeki en önemli gerekçe elde edilen bu gelirlerin harcamaya dönüştürülmesidir. Diğer taraftan bu bulgu teorik literatürle uyumlu değildir. Teorik literatürde özellikle vergiler özelindeki kamu gelirlerinin anti-enflasyonist olduğu yaygın kabul edilmektedir.

Bulgular konjonktür dalgalanmalı özelinde değerlendirilecek olursa öncelikle değişkenler arasındaki pozitif korelasyonun dikkate alınması gerekmektedir. Değişkenler arasındaki ilişki dikkate alındığında kamu gelirleri özelinde konjonktür karşıtı politikaların gerek kesin bir dille enflasyon ya da deflasyonu artıracığı ifade edilebilir. Nitekim bir konjonktür devresinin genişleme döneminde meydana gelen enflasyon döneminde kamu gelirlerinin artırılması enflasyonu daha da artıracaktır. Diğer taraftan konjonktür devresinin daralma döneminde meydana gelen bir deflasyon ortamında da kamu gelirlerinin azaltılması da deflasyonu ivmelendirecektir. Bu iki hususa ilişkin ampirik literatürde bulgulara rastlamak mümkündür ve çalışmanın literatür taramasında da bu çalışmalara yer verilmiştir. Dolayısıyla Türkiye’de hem enflasyon hem de deflasyonla mücadelede kamu gelirleri özelinde konjonktür karşıtı politikalar uygulanmamalıdır.

Kamu gelirleri özelinde uygulanacak konjonktür yanlısı politikalar ise ekonometrik olarak enflasyon ve deflasyonla mücadele de etkili olacaktır. Konjonktür devresinin genişleme döneminde meydana gelen enflasyon, kamu gelirleri özelinde konjonktür yanlısı politikalarla, bir diğer ifadeyle kamu gelirlerinin bu dönemlerde azaltılmasıyla düşürülebilecektir. Konjonktür devresinin daralma döneminde meydana gelen deflasyon için de konjonktür yanlısı politika olan kamu gelirlerinin artırılması deflasyonu azaltabilecektir. Fakat elde edilen ilave kamu gelirleri harcamaya dönüşeceği için ve

harcamaların da konjonktür karşıtı uygulamaları enflasyon ve deflasyonla mücadelede etkili olacağı tespit edildiği için gerek enflasyon gerekse deflasyon dönemlerinde kamu gelirlerinin ne konjonktür karşıtı ne de konjonktür yanlısı olması doğru olmayacaktır. Dolayısıyla Türkiye’de enflasyon ve deflasyonla mücadelede kamu gelirleri nötr (acyclical) döngüsel politikalar özelinde yürütülmelidir.

Sonuç

Ekonomilerin denge unsuru toplam arz ve toplam talebe bağlıdır. Arz ve talep arasında meydana gelen uyumsuzluklar ekonomilerde bir dizi sorunları da beraberinde getirir. Fiyat istikrarsızlıkları da bu sorunlardan birisidir. Fiyat istikrarsızlıkları neticesinde ekonomilerde enflasyon ya da deflasyon adı verilen iki farklı sorun meydana gelebilir. Bu sorunların giderilmesinde kamu kesimi politikaları son derece önemlidir. Nitekim piyasa koşullarında meydana gelen bu sorunların piyasada kendiliğinden geçmesi kimi zaman mümkün olmayabilirken kimi zaman da uzun sürebilmektedir.

Çalışma ekonomilerde meydana gelebilecek olan enflasyon ve deflasyon sorunlarına konjonktür dalgalanmalarını da dikkate alarak farklı bir perspektiften yaklaşmıştır. Konjonktür devrelerinde uygulanabilecek üç farklı politika mevcuttur. Bunlar konjonktür karşıtı, konjonktür yanlısı ve nötr politikalar şeklindedir. Bir ekonomideki maliye politikası araçları ile enflasyon arasında gerek teorik olarak gerekse ampirik olarak bir etkileşim söz konusudur. Bu etkileşim ülkeden ülkeye ve dönemden döneme farklılık içerebilecektir. Bir ekonomide bu sorunlarla doğru bir şekilde mücadele etmek için maliye politikası araçlarının bu sorunları nasıl etkilediğinin tespit edilmesi gerekmektedir. Diğer taraftan bu bilgi yetersiz kalmaktadır çünkü konjonktür devrelerinde uygulanacak

politikalar kimi zaman mücadele etmek bir tarafa enflasyon ve deflasyonu daha da artırabilecektir.

Çalışma Türkiye’de kamu harcamaları ve kamu gelirlerinin enflasyona ve deflasyona nasıl etki ettiği tespit edilmiştir. İlginçtir ki kamu harcamaları teorik literatürle uyumlu çıkarken kamu gelirleri teorik literatürün aksi yönünde çıkmıştır. Hem kamu harcamaları hem de kamu gelirleri ile fiyatlar genel düzeyi arasında pozitif ilişki tespit edilmiştir. Dolayısıyla harcamalarda ya da gelirlerde yapılacak bir artış beraberinde enflasyonist bir sonuç ortaya çıkaracaktır.

Tüm bu bilgi ve bulgular ışığında enflasyon ve deflasyonla mücadele için konjonktür devrelerindeki politikalar ele alındığında ise hem enflasyonla hem de deflasyonla mücadele için konjonktür karşıtı politikalara yer verilmesi gerektiği tespit edilmiştir. Diğer taraftan kamu gelirlerinin pozitif etkisi ekonometrik olarak tespit edilmiş olmakla birlikte kamu gelirlerinin artırılması nihai olarak harcamaların artırılması demektir. Dolayısıyla hem enflasyonla hem de deflasyonla mücadelede ekonometrik olarak konjonktür yanlısı politikalar etkin görünse de kamu gelirlerindeki artış harcama oluşturacağı için kamu gelirlerinin nötr politikalar içermesi daha etkin olacaktır.

Bulgular tümüyle kamu harcamaları açısından ele alınacak olursa enflasyonla mücadelede kamu harcamalarının konjonktür karşıtı olması yani harcamaların kısılması, deflasyonla mücadelede de konjonktür karşıtı olması yani harcamaların artırılması gerekmektedir.

Bulgular kamu gelirleri açısından ele alındığında ise hem enflasyonla mücadelede hem de deflasyonla mücadelede kamu gelirlerinin nötr olması gerekmektedir. Türkiye’de enflasyon ya da deflasyon yapısal sorunlar kaynaklı olmadığı sürece her iki sorun için de mücadele yöntemi bulgular ışığında yukarıdaki şekilde tespit edilmiştir. Yapısal gerekçelerle ortaya çıkacak fiyat istikrarsızlıkları ise yapısal sorunların giderilmesiyle mümkündür. Dolayısıyla gerek enflasyonla gerekse deflasyonla mücadelede her şeyden önce yapılması gereken bu sorunun gerekçesinin tespit edilmesidir.

Kaynakça

- Aaron H. (1976). "Inflation and the Income Tax", *The American Economic Review*, 66(2), 193-199.
- Abay C., Sayan S., Miran, B. & Bayaner A. (2001). Türkiye'deki Tarımsal Destek Harcamalarının Enflasyonist Etkilerinin Ekonometrik Analizi, *Proje Raporu 2001-21*, Ankara.
- Ahearne A. G. vd. (2002). "Preventing Deflation: Lessons From Japan's Experience in the 1990s", *Available at SSRN 318700*.
- Arısoy İ. & Ünlükaplan İ. (2011). "Katma Değer Vergisi, Enflasyon Oranı ve Kamu Harcamaları Arasındaki İlişkilerin Dinamik Analizi", *Sosyoekonomi*, 2011(2).
- Atkinson A. B. & Stiglitz J. E. (2015). *Lectures on public economics: Updated edition*. Princeton University Press.
- Baer W. (1967). "The Inflation Controversy in Latin America: A Survey", *Latin American Research Review*, 2(2), 3-25.
- Ball vd. (1988). "The New Keynesian Economics and The Output-Inflation Trade-off", *Brookings Papers on Economic Activity*, 1988(1), 1-82.
- Bedir S. (2001). "Transfer Harcamaları ve Enflasyon İlişkisi", *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 15(1-2).
- Belongia M. T. & Ireland P. N. (2019). "A Classical View of the Business Cycle", *Journal of Money, Credit and Banking*, 53(2-3), 333-366.

- Besomi D. (2005). “Clément Juglar and the Transition from Crises Theory to Business Cycle Theories”, In a Conference on the Occasion of the Centenary of the Death of Clement Juglar. Paris.
- Bhattarai S., Lee J. W. & Park W. Y. (2014). “Inflation Dynamics: The Role of Public Debt and Policy Regimes”, *Journal of Monetary Economics*, 67, 93-108.
- Bocutoğlu E. (2012). *Krizin Makro İktisadından Makro İktisadın Krizine: Eleştirel Bir Değerlendirme* (No. 2012/106). Discussion Paper.
- Bulut C. & Canbolat Y. B. (2003). “Türkiye Ekonomisi’nde Artan Kamu Açıklarının Enflasyon, Faiz Oranı ve Döviz Kuru Üzerindeki Etkileri”, *Journal Of Qafqaz University*, (12).
- Burns A. F. & Mitchell W. C. (1946). *Measuring Business Cycle: A Modern Perspective*. NBER Books, New York.
- Congdon T. (2007). *Keynes, the Keynesians and Monetarism*. Edward Elgar Publishing, Cheltenham.
- Çakmaklı C., Demiralp S., Yeşiltaş S. & Yıldırım M. A. (2018), “Tütün Ürünlerine Uygulanan Dolaylı Vergilerin Enflasyona Etkileri”, *Koç University-TÜSİAD Economic Research Forum Working Paper Series*.
- De Grauwe P. (2009). Keynes’ Savings Paradox, Fisher’s Debt Deflation and the Banking Crisis”, *CEPS Policy Brief*, (194), 1-20.

- Demir M. & Sever E. (2008). “Kamu İç Borçlanmasının Büyüme, Faiz ve Enflasyon Oranı Üzerindeki Etkileri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*”, 7(25), 170-196.
- Dobrescu vd. (2012). “Business Cycle Theories and Their Relevance to The Current Global Crises”, *Procedia Social and Behavioral Sciences*, 62, 239-243.
- Engin Ö. (2010). “Vergi-enflasyon İlişkisi ve Enflasyon Vergisi (2). *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*”, 10(3-4).
- Erbeyin E. E. & Özpençe Ö. (2014). “Borçlanma Politikaları Işığında Türkiye’deki Borçlanma Stratejisinin Hukuksal Değerlendirilmesi”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7(31), 734-744.
- Erdoğan S. ve Erdoğan A. (2018). “Türkiye Ekonomisine Yönelik Tanzi ve Patinkin Etkilerinin VAR Analizi (2006-2017)”. *Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 10(1).
- Feldstein M. (1983). “Inflation, Income Taxes, and the Rate of Interest: A Theoretical Analysis”, *In Inflation, tax rules, and capital formation* (pp. 28-43). University of Chicago Press.
- Fleckenstein M., Longstaff F. A. & Lustig H. (2017). “Deflation Risk”, *The Review of Financial Studies*, 30(8), 2719-2760.
- Friedman M. & Schwartz A. J. (1965). “Money and Business Cycles”, *The State of Monetary Economics, NBER*, 32-78.

- Frisch H. (1977). "Inflation Theory 1963-1975: A" second generation" Survey", *Journal of Economic Literature*, 15, 1289-1317.
- Gökalp M. F. & Avcı M. (2002). "Türkiye Ekonomisi'nde Mali Disiplinsizlik Olgusu, Muğla Üniversitesi", *SBE Dergisi*, (7).
- Günaydın İ. (2002). "Türkiye'de Kamu Kesimi Açıkları ve Enflasyon", *Journal of Qafqaz University*, (10).
- Güvenek B. Alptekin V. & Çetinkaya M. (2010). "Enflasyon ve Dolaylı Vergilerden Elde Edilen Gelirler Arasındaki İlişkinin Var Yöntemiyle Analizi", *Kamu-İş Dergisi*, 11(3).
- Halland H. & Bleaney M. (2011). "Explaining the procyclicality of fiscal policy in developing countries", *Credit Research Paper*, 11(09).
- Hansen A. H. (1932). "The Business Cycle and its Relation to Agriculture", *Journal of Farm Economics*, 14(1), 59-67.
- Harvey J. T. (2010). "Keynes' Business Cycle: Animal Spirits and Crisis", *Texas Christian University Department of Economics Working Paper Series*.
- Can İ. (2003). "Ekonomik Krizlere Karşı Uygulanması Gereken Vergi Politikası", *Maliye Dergisi*, (142).
- Janger J. & Schmidt-Dengler P. (2010). "The Relationship Between Competition and Inflation", *Monetary Policy & the Economy*, 1(10), 53-65.

- Kufenko V. & Geiger N. (2016). "Business Cycles in The Economy and in Economics: An Econometric Analysis", *Scientometrics*, 107(1), 43-69.
- Loomis W. T. (1998). *Wages, Welfare Costs, and Inflation in Classical Athens*. University of Michigan Press.
- Machlup F. (1960). "Another View of Cost-Push and Demand-Pull Inflation", *The Review of Economics and Statistics*, 42, 125-139.
- Mastromatteo G. & Rossi S. (2015). "The Economics of Deflation in the Euro Area: A Critique of Fiscal Austerity", *Review of Keynesian Economics*, 3(3), 336-350.
- Mueller M. W. (1965). *Structural inflation and the Mexican experience*, Yale University.
- Niemann S., Pichler P. & Sorger G. (2013). "Public Debt, Discretionary Policy, and Inflation Persistence", *Journal of Economic Dynamics and Control*, 37(6), 1097-1109.
- Noyan, E., & İdikut Özpençe, A. (2021). "Türkiye'de Wagner Kanunu ve Keynesyen Hipotez İkilemi: 1960-2019 Dönemi", *Maliye Dergisi*, (181), 97-111.
- Oktayer A. (2010). Türkiye'de Bütçe Açığı, Para Arzı ve Enflasyon İlişkisi, *Maliye Dergisi*, (158).
- Onofrei M. vd. (2020). "The Implication of Fiscal Principles and Rules On Promoting Sustainable Public Finances in The EU Countries", *Sustainability*, 12(7).

- Orphanides A. & Solow R. M. (1990). “Money, Inflation and Growth. *Handbook of Monetary Economics*”, 1, 223-261.
- Öker A. N. (2013). “Kamu Bütçesi Bileşenlerinde Endojenlik Olgusu ve Milli Gelir Denge İlişkisi”, *Maliye Araştırma Merkezi Konferansları*, (40).
- Öncel H. (2012). Maliye Politikası. *Maliye Araştırma Merkezi Konferansları*, (19).
- Özçelik Ö. & Sunay E. B. (2018). “Konjonktürel Dalgaların Tarihsel Gelişimi”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 23, 845-865.
- Ozpençe, A. I. (2016). “Analysis of the Relationship Between Inflation and Economic Growth in Turkey”, *Journal of Economics Finance and Accounting*, 3(3), 180-191.
- Palley T. I. (2008). “Keynesian Models of Deflation and Depression Revisited”, *Journal of Economic Behavior & Organization*, 68(1), 167-177.
- Phelps E. S. (1973). “Inflation in the Theory of Public Finance”, *The Swedish Journal of Economics*, 75(1), 67-82.
- Pigou A. C. (1947). *A Study in Public Finance, Third Edition*, Macmillan Press, New York.
- Pigou, A. C. (1947). “Economic Progress in a Stable Environment”, *Economica*, 14(55), 180-188.
- Pirdal B. (2017). “A Comparative Analysis of Fiscal Rules And Independent Fiscal Agencies”, *Journal of Economics and Administrative Sciences*, 19(2).

- Poole T. M. & Viney C. (2018). "Independent Fiscal Institutions in Comparative Constitutional Perspective", *Society and Economy Working Papers*, (12).
- Rother P. (2004). "Fiscal Policy and Inflation Volatility", *Available at SSRN 515081*.
- Shapiro A. H. (2022). "How Much do Supply and Demand Drive Inflation?", *FRBSF Economic Letter*, (15), 1-6.
- Sims C. A. (2011). "Stepping on a Rake: The Role of Fiscal Policy in the Inflation of the 1970s", *European Economic Review*, 55(1), 48-56.
- Steinhardt P. J. (2011). "The Inflation Debate", *Scientific American*, 304(4), 36-45.
- Şeker M. (2006). "Dış Borçlanmaya Teorik Bir Bakış Ve Dış Borçların Ekonomik Etkileri", *Sosyoekonomi*, 3(3).
- Tatlıyer M. (2016). "Enflasyon Neden Yükselir, Nasıl Düşer: Türkiye Örneği", *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 12(30), 1-20.
- Terzi H. & Oltulular S. (2006). "Enflasyon-Büyüme Sürecinde Sabit Sermaye Yatırımları", *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 20(1), 1-18.
- Throop A. W. (1968). "The Union-Nonunion Wage Differential and Cost-Push Inflation", *The American Economic Review*, 58(1), 79-99.
- Totonchi J. (2011). "Macroeconomic Theories of Inflation", *In International Conference on Economics and Finance Research*, 4(1), 459-462.

- Turan Z. & Gül H. (2002). “2002-2012 Yılları Arasında Kamu ve Özel Sektör Harcamalarının Ülke Ekonomisine Etkileri”, *Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(2), 26-40.
- Velenyi E. V. & Smitz M. F. (2014). *Cyclical Patterns in Government Health Expenditures Between 1995 and 2010: Are Countries Graduating from the Procyclical Trap or Falling Back?*, World Bank Press, Washington.
- Yılmaz Ö. & Şahin A. (2020). “Japonya’da Deflasyon Döneminde İşsizlik ve İşsizlikle Mücadele”, *Lectio Socialis*, 4(1), 25-40.